

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN

DIRECTOR: Dr. C. DIACONOVICH.

Anul al **XXVIII**-lea
1897.

Editura Asociațiunii.

SIBIIU, 1897.

TIPĂRIUL TIPOGRAFIEI ARCHIDIECESANE.

Sumar.

Partea literară.

	pag.		pag.
I. Știință, literatură, artă.		IV. Dări de seamă.	
Academia Română, sesiunea generală din 1897	70	Academia maghiară, publicațiunile	43
Alexandri, Vasile, cu portret, studiu lit. de M. Străjan	7	Agrologia sau agricultura generală, de Dr. George Maior	123
Apa de pomană, credință popor., de Liuba-Jana.	21	Chestiunea națională, de Dózsa Endre, recenziune	45
Bacilul ciumei	25	„Enciclopedia română“ dări de seamă veți sub „Astra“	
Băile, din istoria B-lor. de Dr. G. Vuia	79	Explorările arctice ale l. Fr. Nansen	47
„Clubul științific“ din Viena	23	„Istoria Ungariei“, manual de Dr. Nic. Pop, recenziune	46
Concurs literar, pent. Bibliot. teatrală „Die Erde und ihre Völker“ despre regatul României, trad. de N. Togan	146	Limba română, originea ei, de Dr. G. Alexics, recenziune	44
Dietetica pop., avis lit. de S. Stoica	137	„Literatura și arta română“, recens.	24
Efectul alcoolului de Dr. A. Bordia	160	Originea Românilor, desl. chestiunii, de Dr. L. Réthy, (Recenziune)	44
„Gruî Sânger“, o variantă de V. Onițiu	157	Programul poliției naț. în Ardeal și Secuime, de G. Beksics, recens.	46
Mișcarea literară, în Transilvania, 1896/7 v. partea oficială. pag. 164		Sângeorgiu, băile alcalino-muriatice, recenziune	124
Petrea Pățitul, pov. din popor, de G. Todică	66	„Verein für siebenbürgische Landeskunde“, publicațiunile vol. XXV	46
Poveste despre bărbatul, care a sciut limbi multe și despre pățaniile lui cu nevasta-sa, de G. Todică	142		
Presă română,	25		
Silăși, Gregoriu, Dr., schiță biografică	19		
Statistica sanitară română de Dr. I. Felix (Dare de seamă)	33		
II. Istorie.		V. Astra.	
Aspirațiunile naț. ale Românilor, de Jancsó Benedek partea I recens.	26	(Din sinul Asociațiunii)	
Documente istorice, a) despre trecerea românilor ard. la Unire, publ. de I. Vajda Voevod	64	Adunarea generală extraordinară:	
b) despre prigonirea românilor în fundul regiu, publ. de N. Togan	167	— avis	30
Iancu, Avram, biogr. de I. St. Șulățiu	83	— raport	43
— ultima scrisoare, de I. St. Șulățiu	17	— dela Mediaș raport	129
— și P. Vasvári, de I. St. Șulățiu	40	Casa națională. inițierea	1
Urs, David, baron de Margina. schiță biografică, de (nt).	148	— raportul comis. (veți și part ofic.,)	73
		Despărțemintele și agent. Asociațiunii	133
		„Enciclopedia română“ fasc. III.	43
		— fasc. IV.	72
		— fasc. VI	216
		Hannia Ioan, schiță biografică	61
		La finea anului	153
		Pro domo, (la adresa „Tel. Rom.“)	30
		— (la adresa („Unirei“))	214
		Școala de fete, programa și examenele din 1896/7	125
		Șulățiu Dionisiu, necrolog	127
III. Economie.			
„Albina“ Iubileul de 25 ani	49		
Procent, promil, interese și teoria cunțurilor curente, stud. de I. C. Panțu	171		
Școale industriale, de Dr. P. Span	165		

Partea oficială.

	pag.		pag.
Abrud, desp., prot. ad. gen.	278	Biblioteca publicațiuni intrate în sem.	
„Academia română“ (300 lei din fondul Ioan Scorțianu)	233	II. 1896	43
Activitatea literară a Asociațiunii	222	— „ „ „ „ I. 1897	165
Adunarea generală din 10 și 11 Martie 1897 (convocarea)	1	Bibliotecarul, raport despre sem. II. 1896	15
— extraordinară din 10 Martie 1897	53	— raport pe semestrul I. 1897	155
— proces verbal	55	Blagailă, Angel, cere ajutor	277
— din 11 Martie	55	Blaj, desp., protocolul din 9 Aug. 1896	5
— a Asociațiunii. Programa	152	— desp. prot. ședinței comitetul. dela 8 Novembre 1896	10
— din Mediaș, proces verbal șed. I.	199	— „ prot. șed. com. din 7 Martie	69
— „ „ „ „ „ II.	202	— „ prot. șed. com.	239
— „ „ „ „ „ III.	208	— „ prot. adunării gener.	252
— la Beiuș	313	— direcțiunea gimn. român (stipend. G. Todiciă)	13
Ajutoarele de 25 fl., conferirea	158	Bogdan, G. Duică, membru suplent. abdicere	198
Ajutorarea școalelor profesionale	222	Bologa, Vas. Dr., secret. II., abdicere	164
Alba-Iulia, desp. protocol. ad. gener.	244	Brad, desp., prot. adunării gener.	254
„Albina“, 1000 fl. pent. școala de fete	86	Bran, desp., adunarea gener.	281
— donează 20,000 fl. pentru internatul de băieți	154	Brașov, archiva orașului, trimite cărți	90
Albini Septimiu, procesul	239	— mulțămese pentru publicațiuni	258
Apel la autori și editori	76	Brote, Aurel Dr., †	301
— colecțiuni de reviste și ziare	77	Budgetul pro 1898	139
Avram Iancu, exarëndarea realităților lui	63	— la comisiune	162
— comori găsite, sentința tribunalului	149	— aprobat	208, 223
— lăsământul, propuneri de vânzare	219	Butean, Ioan, cere „Transilvania“	243
— „ licitațiunea	285	„Carmen Sylva“, societatea acad.	69
Belloescu Stroe S., din Săcele, dăruiesce 20,000 franci	203	Casa din str. Morii Nr. 6, aprobarea	222
Belloiu Stana și Stroe, fundațiunea	221	— contractul	41
Benedek, Jancsó Dr., dăruiesce cărți	262	Casa națională, propunerea	182
Berger, I. C., contul pentru scaune	4	— raportul comisiunii,	84 208, 263
Berinde Sam., cedează „Transilvania“ în favorul scoalei in Teleiu	86	— și internatul de băieți, comisiunea	223
Beșa, Pavel, taxa pe 1896	276	Cassarul, consemnarea membrilor Asociațiunii	3
Bibliographia Hungariae	275	— rațiociniul despre ajutoarele pentru învățăceii meseriași	3
Biblioteca, cărți dăruite	161, 259	— chiria locuințelor	41
— cărți legate	163	— rațiociniul pro 1896	52
		— închirierea casei de sub Nr. 6	67, 87

	pag.		pag.
Cassarul operat. casei in cuart. I. 1897	70	Deac, Ioan , paroch, plânsoare	47
— urcarea chiriilor	91	Densuşan, Aron , trimite „Istoria limbei şi literaturii rom.“	87
— lumina electrică	91	Dergea , protopopiat gr. cat. membru pe viaţă	241
— despre donaţiunea lui Marinceaş V.	198	Despărţemintele , organizare	222
Ciachi-Gărbău , desp., constituirea	241	— raportul comisiunii de organizare	225
Cioban Maria , cere numire definitivă	46	— Instrucţiunea de organizare	234
Cioran, Petru Dr. , dăruiesce cărţi	261	— Regulament	292
Cluj , desp., adun. generală	50, 246	Deva , desp., prot. adun. gen.	256
— direcţiunea, 15 fl. pentru „Poveşti din popor“	51	Diaconovich, Corn. Dr. , dăruiesce cărţi	261
— († Dr. Grigorie Silaşi)	51	Dicso-Sz.-Martin , desp., prot. com. din 1896/7	275
— pretensiuni restante	290	Dima, George , concediu,	274
Cohalm , desp., protoc. adun. generale din 1 August 1896	14	Direcţiunea financiară , (lăsămîntul Marinceaşu Vas.)	160
— prot. comit.	160	Disertaţiunile insinuate la adunarea generală din Mediaş	201
— „ prot. adunării gener.	245	Distribuirii de publicaţiuni	164
Comitetul central , convocarea adun. gen. extraordinare	1	„Economul“ emisiunea a doua	151
— şedinţa din 14 Ian. 1897	2	Făgăraş , desp., prot. comit.	242
— „ „ 21 Ian. „	4	— „ prot. ad. gen. şi com. c.	280
— „ „ 4 Feb. „	40	Filep, G. lăsămîntul (propun. Stanciu)	90, 240
— „ „ 13 „ „	42	Frâncu, Amos Dr. , vot separat	70
— „ „ 4 Mart. „	45	Funcţionarii , alegerea	284
— „ „ 22 „ „	63	Georgievici, Maria , cere ajutor	240
— „ „ 25 „ „	66	Gherla , desp., activarea	90, 277
— „ „ 8 April „	68	Gomboş, Iosif , trimite arînda	277
— „ extraordinară din 12 Aprilie 1897 (I. Hannia, †)	74	Haţeg , desp. prot. comit.	68
— şedinţa din 13 Maiu 1897	84	— adun. gen.	244
— „ „ 10 Iunie „	88	Haţegan, Ioan , protop. Dergei	278
— „ „ 12 Iulie „	146	Inchiriarea casei cumpărate, rap. com.	45
— „ „ 17 „ „	157	Indicile alfabetice , prezentarea lui	4
— „ „ 21 „ „	163	Internatul de băieţi	196
— „ „ 12 Aug. „	164	Istrate, Dionisiu , cedează „Transilvania“ bibliotecii din Nepos	69
— „ „ 23 „ „	198	Krafft, W. , dăruiesce „Albina Carpaţilor“	259
— „ „ 28 „ „	214	Leah, Nicolae , cere ajutor	149
— „ „ 30 Septem. 1897	217	Lita, Iosif , ofere ȃiare	259
— „ „ 28 Octob. „	225	— taxe	289
— „ „ 30 „ „	237	Liuba, Alex. , stipendist	239
— „ „ 4 Novemb „	262	Liuba, Sofroniu , („Topografia satului şi hotarului Maidan“ 33 exempl.)	15
— „ „ 2 Dec. „	273	Luca, Rafila , cere ajutor	242
— „ „ 9 „ „	285	Lugoş , comitetul aranjator	47
— „ „ 16 „ 1897 (Dr. A. Brote, †)	301	Lumina electrică , anticipat de 800 fl.	52
Consistoriul archid. , din Sibiu recomăndă, „Enciclopedia“	8	— raport. comisiunii despre instalare	89
— numesee catechet p. şcoala de fete	218	— instalare	146
Convocarea adun. generale	93	Maior. George Dr. , „Agrologia“	147
Cosciuc, M. , cere loc gratuit in Internat	243	Manciu, Petru , dăruiesce ȃiare	258
Crasna , şcoala, cere ajutor	278	Martin, V. , cere ajutor de 25 fl. la an	86
Cristea, Ioan , compactor	278		
Dascăl, Cornel , chitanţa pro 1896	12		

	pag.		pag.
Mediaș, desp., prot. comit. cerc.	11, 152, 159	Roman, fundațiune	15
— comitetului arangiator	163	Romul Simu, ofere jurnale	161
— Programa pentru adunar. generală	165	Rusu, Octavian Dr., adv., contractul	
Membri, conspectul cuart. I. 1897	75	— cu Maria Weindel	41
— „ „ „ II. „	92	Școala de fete prot. corp. didactic din	
— fundatori	216	— 31 Oct. 1896	2
— pe viață	214	— din 30 Dec. 1896	4
— ordinari	214, 216	— din 16 Ian. 1897	5
— comitetului	213	— din 8 Ian. 1897.	45
Micu, Emilian, ofert	66, 149, 260, 275	— din 31 Martie 1897	85
Moga, Ana, în cauza chiriei	147	— din 13 Aprilie 1897	85
Moga, Vasilie, taxa de membru	277	— programa examenelor	88
Mökesch, Selma, instr. în pian	274	— încheierea anului școlar	148
Muntean, Joachim, oferă diare	258	— clasificățiunile	148
— Ioan, medic, membru pe viață	203	— programă	151
Murăș-Ludoș, desp., prot. din 17 Dec. 1896	8	— 10 stipendii	153
— adun. gen.	150	— rațiociniul	155, 160
Murăș-Oșorheiu, desp., prot. ad. gen.	253	— director definitiv	162
Mureșianu, A. Dr., contraprop. (c. stat.)	53	— examenele de emendare	219
Năsăud, desp., prot. adun. gener.	254	— ref. la economia de casă	222
Oficiul de dare, competența erarială de 473 fl.	51	— a doua guvernantă, proces verbal	232
„Oltean“ fund. spese procesuale	233	— Lexiconului Pallas	232
Onișor, Victor, oferă jurnale	258	— festivități școlare, examene private	237
Orăștie, desp., prot. adun. gen.	243	— proiect de budget pe 1897/98	263
Particular de spese, a funcț. Asociaț.	224	— prot. din 26 Oct.	273
„Petru Maior“ societatea de lectură	243	— „ din 24 Nov.	274
Pop, Gavr., ajutorarea școalelor popor.	159	Scontrarea cassei	3
Pop Reteganul, Ioan, manuscripte	68, 201	Școalele profesionale, ajutorarea lor	222
Pop, Teodor, membru fondator	203	Sebeșul-săsesc, desp., prot. din 15 Nov. 1896	7
Popovici, Ioan, dăruiesce cărți	261	— prot. adun. gen	247
— abdice de post. cancelist.	291	Secretar II. alegerea	291
Preda, V. Dr., lăsământul Avr. lăncu	9	Seliște, desp., așterne taxe pe 1896	11
Premii pentru tractate populare	86	— prot. comit. din 26 Dec. 1896	13
— publicare de	221	— adun. gen	250
Pușcariu, II. Dr., rap. despre Școala de fete	2, 46	Servitorul, urcarea simbriei	3
— dăruiesce „Documente pent. limbă și istorie“	261	Sibiul, Comis. administrativă, fondul regnicolar de pensiuie	6
Raport general, despre activitatea comitetului central	95, 164, 199	— desp. taxe de membrii pro 1896	151
— despre biblioteca Asoc.	164	— „ prot. adun. gen.	288
— despre mișcarea literară	164	— orașul, reprezentant	288
— general, comisiunea exam.	204	Sighișoara, desp., prot. adun. gen.	257
Rațiociniul pro 1896	129, 208	Șimleul-Silvaniei, desp., taxe de memb.	68
— raportul comisiunii	154	— prot. adun. generale	249
— aprobat	223	Sodalii, rom. din Sibiul, reuniunea cere cărți	259
Reghinul-săsesc, desp., prot. ad. gen	251	Statutele, proiect de modificare	42
Regulamentul afacerilor interne	262, 265	— textul	169
— pentru adunarea generală	290	— raport despre aprobare	198
— pentru despărțiminte	292	— modificate, punerea în lucrare, rap. comisiunii	228
		Simu, Romul, ales cancelist	291

	pag.		pag.
Stângaciu, Miron , cere ajutor	68	Todică, Gavriil , legitimează sporiul	242, 277
Stipendii , conferirea	218	Togan, Nic , bibliotecar remunerațiune	155
Stipendiștii , legitim. sporul pe 1896/7	153, 217	„Transilvania“ contul pe sem. I. a. c.	161
Stoica, Simeon , „Dietetica popor.“	159	— societatea trimite 200 fl.	70, 71
Strajan, M. , dăruiesce cărți	261	— ajutoare pentru meseriași	278
Șuluțiu, I. St. , biografia Avram Iancu	151	Trimbițoniu, N. , elaboratul „Viața și luptele lui Ioan Huniade Corvinul“	150
— remasul lui Iancu	156	Vancu, Petru , trimite monete vechi	160
— biografia lui Avram Iancu	217	Vasilii, Alexandru , dăruiesce cărți	262
Tămaș, Ioan , trimite taxa	89	Vlad, Simion , oferă cărți	260
Taxe de membri cuart. IV. 1896	16	„Vlădeasa“ institut de credit	240
— restante pro 1896	71	Vuia, G. Dr. , („Dietetica poporală“)	12
— pe cuart. I. 1897	71	Vulc, Maxim , cere stipendiu	239
— pe cuart. II. 1897	92	Wagner, Samuil , achitare pentru feres- trile noue	146
Telegrame de felicitare la adunarea generală din Mediaș	201	Zagra, „Reuniune de cetire“	155
Tipărituri , spese	162		

TRANSILVANIA

ORGANUL ASOCIAȚIUNII TRANSILVANE

PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN.

Nr. I.

Sibiu, Ian. — Febr. 1897.

Anul XXVIII.

O CASĂ NAȚIONALĂ.

Raportul secretarului I al Asociațiunii despre mișcarea noastră literară, prezentat la adunarea generală din Lugos, constatând că studiile istorice și etnografice de un timp încoace stagnează cu totul în sinul poporului nostru, a accentuat între altele: necesitatea înființării unui *Museu național al Românilor ciscarpatini* și a exprimat părerea, că cel mai competent și poate unicul factor chemat pentru a pune baza acestei instituțiuni, este Asociațiunea Transilvană.

Aceasta idee, remarcată în special de comisiunea exmisă pentru examinarea raportului general, a fost salutată la Lugos „cu cea mai mare bucurie“ și, primind astfel aprobarea adunării generale, la tot casul are să preocupe organele Asociațiunii și mai ales comitetul central, care în toamna anului trecut a cumpărat un nou intravilan în apropierea nemijlocită a caselor Asociațiunii din Sibiu și va avea să decidă în timp apropiat asupra menițiunii acestei realități.

Este deci la timp, ca și organul de publicitate al Asociațiunii să se ocupe cu această chestiune și să inițieze discuțarea ei în cercuri cât mai largi.

Ori-ce popor, care pe pământul unde locuiesce are un trecut fie cât de modest, care are patrie și istoria sa națională, fără îndoială trebuie să aibă și comorile sale naționale.

Relicuiile timpurilor glorioase și ale bărbaților mari au fost în totdeauna, pentru toate națiunile, comori prețioase, cari chiar și în evuri de barbarism — într-o cât s'a putut —

au fost ocrotite și păstrate pentru posterioritate, iar cu înaintarea culturii au format și formează un obiect de deosebită îngrijire a statelor și a societății culte.

Astfel astăzi nu mai există stat ori popor cult, care — fie cultura lui cât de tinără — să nu-și fie ridicat un adăpost pentru păstrarea clenodiilor trecutului său, pentru scutirea de peire a relicuilor moștenite dela bărbații săi mari, pentru monumentele culturii sale, și pentru toate produsele valoroase ale muncii sale naționale.

Numai noi Românii ciscarpatini, popor autohton în țara ce o locuim, formăm în această privință o regretabilă excepțiune, care dacă se și poate *explica* în urma vitregimii trecutului nostru, — la nici un cas *nu se poate scuza pentru present*, când am început a ne valida și cerem să fim considerați de națiunile conlocuitoare și de lumea mare ca un element de cultură și ca popor conștient de mențiunea sa națională.

Este o datorie de onoare în special pentru generațiunea actuală a suplini cea-ce în trecut nu s'a făcut, ori nu s'a putut face, pentru-că chiar în deceniile noastre, și chiar pentru lipsa totală a monumentelor vieții și existenței noastre naționale, ni-a fost contestată originea, limba, istoria noastră națională, cu un cuvânt totul, la ce un popor trebuie să țină ca la onoarea și mândria sa.

Ar fi o dovadă de neglijență și nepăsare întru împlinirea datorințelor noastre naționale, ar fi un adevărat păcat național, dacă noi nici în fața acestor atacuri nu am ști să ridicăm un adăpost cât de modest pentru comorile noastre naționale, pe când popoarele conlocuitoare, chiar și cele mai tinere în această țară, lucrează înaintea ochilor noștri, cu zel neobosit și cu jertfe demne de toată recunoștința, la ridicarea de noue și noue instituțiuni, chemate a păstra pentru posterioritate toate monumentele prețioase ale trecutului și tot ce poate servi ca document al culturii și muncii naționale a generațiunilor noue.

În Ungaria și Transilvania, și în special în ținuturile locuite de Români, nu mai există aproape nici un comitat, care în capitala sa, de multe ori foarte modestă, să nu fie ridicat un muzeu cu scop ca, pe lângă colecțiunile mari și generale

din capitalele țării, să servească ca scut pentru păstrarea monumentelor de interes restrins local.

Scim bine, că toate aceste instituțiuni, mici și mari, nu numai că nu dau o îngrijire specială intereselor particulare românesci, ci din contră numai rar se pot emancipa în lucrarea lor de tendențele dominante pe alte terene ale vieții publice.

Ar fi deci din partea noastră o prea mare nepăsare, dacă am lăsa în grija acestor instituțiuni străine sarcina de a păstra urmașilor nostri ceea-ce pentru aceștia *ca Români* va fi de interes și de valoare, și nu ne este permis a susține starea de astăzi, în care trebuie să adunăm isvoarele istoriei și culturai noastre din ceea ce alte națiuni au păstrat, întru cât a cerut-o interesul lor, și din ceea-ce din grația lor, și întru cât ele află de bine, ni se pune la dispoziție.

Este adevărat, că instituțiunile și societățile culturale din regatul român au întemeiat, susțin și îmbogățesc pe di ce merge numeroase și valoroase colecțiuni și muzee, cari își estind activitatea lor și asupra ramurei ciscarpatine a poporului român și recunoascem bucuros, că mai ales pe terenul culegerii isvoarelor și monumentelor istoriei noastre, s'a desvoltat și se desvoaltă și astăzi o lucrare valoroasă și importantă pentru întreg neamul românesc și în special și pentru noi cei de dincoace.

Această împrejurare însă nu ne poate dispensa dela împlinirea datoriilor naționale, ce le avem și noi în aceeași măsură ca Românii din alte țeri, — cu atât mai vârtos nu, pentru-că aici la noi sunt de săvîrșit o mulțime de lucrări, ce numai noi le putem face, nu însă și cetățenii unui stat străin.

Nu este lucru nici patriotic, nici realizabil de a duce preste frontieră tot ce avem noi scump și de valoare și nu poate fi nici rațional, ca monumentele noastre naționale să fie adăpostite în orașe îndepărtate, unde la nici un cas nu li-se va putè atribui acea importanță și valoare, ce li-o atribuim noi, și unde cei ce le-ar putè vedè, nu le vor putè apreția, până când noi, cari le-am scî apreția, vom sta de parte de ele.

Instituțiunea ce ne preocupă nu este însă numai de importanță pur istorică, ci își are și părțile sale practice.

Accentuăm în primul rând însemnătatea indiscutabilă a *colecțiilor etnografice* pentru dezvoltarea *industrii de casă*. Scim ce avânt a luat această industrie, când Regina României, aprețiând frumseța neîntrecută a articolelor produse de femeia română, a atras asupra lor atențiunea lumii culte.

În cele mai mari orașe există magazine, unde produsele industriei române de casă se cumpără cu prețuri foarte considerabile. O colecțiune etnografică, întocmită cu pricepere și gust, fără îndoială ar contribui în măsură mare la dezvoltarea acestui ram important al muncii române.

Un alt moment de însemnătate practică este, că unica noastră *bibliotecă publică*, biblioteca Asociațiunii, în anii din urmă — îmbogățindu-se prin lăsamintele Barițiu, Mangiuca, Moga, etc. — a început a lua un avânt îmbucurător, încât d'abia mai încape în localitățile modeste, ce le ocupă astăzi. Dându-i-se toate condițiunile dezvoltării: îngrijire consciențioasă, localități potrivite, și întocmirile necesare pentru a pute sta fără întrerupere la dispoziția publicului, negreșit că această bibliotecă în scurt timp ar primi numeroase și valoroase donațiuni atât în cărți, cât și în documente și preste câte-va decenii ar pute ajunge la o netăgăduită importanță culturală. Și în această privință avem lipsă de o *acțiune cât mai grabnică*, căci preste un deceniu-doue poate că nici nu va mai fi cu putință a asigura pentru posterioritate monumentele renascerii și începuturilor noastre culturale, cum ar fi spre ex. colecțiunea completă a presei noastre periodice, — o adevărată comoară pentru istoria seclului present, — actele și documentele referitoare la înființarea instituțiilor noastre culturale, și multe altele, cari deja astăzi se găsesc numai cu greu și preste scurt timp nu se vor mai pute găsi de fel.

În fine mai amintim la acest loc și împrejurarea, că atât aici în Sibiiu, care — fără îndoială — a devenit un centru al vieții noastre naționale, cât și în celelalte orașe locuite de Români, nu avem o singură localitate proprie, unde ne-am pute aduna la o reprezentațiune teatrală, la un concert, la o mică expoziție, la o adunare culturală ori socială, fără să fim avisați la grația și discrețiunea străinilor și expuși exploatării, ba de multe-ori chiar la mai reu. Nici una din numeroasele

noastre instituțiuni, corporațiuni și societăți, nici chiar Asociațiunea Transilvană nu are un local propriu corespunzător trebuințelor sale și, de câte-ori se ivesce necesitatea, trebuie să colindeze pe la uși străine, pentru a cere Musei și culturii române scut și adăpost pe câte-va oare.

Este deci mai pe sus de ori-ce discuțiune, că avem să ne îngrijim: ca cel puțin în unul dintre orașele locuite de Români, în centrul cel mai de frunte, să avem o *localitate proprie*, întocmită și rezervată numai pentru trebuințele noastre culturale și sociale.

Dar credem că este de prisos a aprofunda chestiunea cu această ocaziune prin cercetarea și ilustrarea tuturor detaliilor sale. Deja din observările fugitive, ce le-am înșirat, reiasă până la evidență de o parte favorurile și necesitatea ridicării unei case naționale a Românilor ciscarpatini, iar de altă parte datoria generațiunii actuale de a pune bazele acestei instituțiuni, ca să schimbăm odată stările de astăzi, în cari nu avem nici patru păreți proprii, între cari am pute adăposti și păstra un document ori obiect de însemnătate istorică, ori un product de valoare al muncii noastre industriale, artistice ori spirituale, sau ne-am pute aduna în liniște la o lucrare culturală ori socială.

Pentru noi întrebarea poate fi numai: dacă înființarea acestei instituțiuni este ori nu *posibilă*, dacă dispunem ori nu de puterile recerute pentru realizarea ei.

La această întrebare credem, că nu se poate răspunde decât numai afirmativ. În fine suntem un popor de trei milioane de suflete, — un număr care întrece populațiunea mai multor state și regate independente, — avem institute financiare, cari învîrtesc 100 milioane fiorini pe an, avem mii de preoți și învățători, sute de avocați, medici, proprietari, comercianți și alți inteligenți, susținem mii de institute de învățământ fără nici un ajutor din partea statului, și am creat fonduri culturale de milioane fiorini.

Ar fi o insultă pentru un popor cu asemenea puteri, dacă am susține că nu este în stare să ridice o modestă casă pentru adăpostirea clenodiilor sale naționale. Deci nu putem crede că o inițiativă, luată dela loc competent pentru realizarea

acestei instituțiuni, să nu fie sprijinită și îmbrățișată de întreg poporul nostru.

Băncile noastre, cari manipulează averea noastră națională și din această avere realizează an de an un profit de un milion de coroane, dacă ar jertfi în decurs de 10 ani numai 2% din profitul lor, adică o sumă care întru nimic nu poate altera dividendă și rezervele lor, ar pute să amortiseze prin aceste contribuiri un capital de fl. 100,000, o sumă suficientă pentru acoperirea în mare parte a speselor zidirei.

Fondul de teatru român, care independent de alte corporațiuni abia își va pute realiza scopul, nici chiar preste mai multe decenii, nu s'ar pute folosi mai corăspunđător menițiunii sale, decât întrebunțându-se spre adaptarea casei naționale cu o sală acomodată pentru reprezentațiuni artistice, în care Musa română, mânăta astăzi dela poartă la poartă și din crijmă în crijmă, să-și găsească un demn adăpost.

Restul mijloacelor, ce se va mai recere pentru realizarea instituțiunii de care vorbim, se va pute suplini fără greutate din donațiuni națiunii, care a sciut să jertfească și pentru scopuri cu mult mai neînsemnate și mai puțin mărețe, — de multe ori chiar și fără a avea liniștirea, că jertfa ce o aduce se va și folosi pentru scopul, cărui a închinat-o.

Să ne facem deci datoria ce ni-o impune reputațiunea noastră de element dornic de cultură și civilizațiune. Cei chemați, și în primul rând comitetul central al Asociațiunii, care este reprezentantul aspirațiunilor noastre culturale și care chiar în țilele aceste are să decidă asupra menițiunii unei case naționale, facă să dispară deasupra reputațiunii noastre naționale umbra, ce caracterisează popoarele nomade: că nu pot lăsa urmașilor lor creațiuni durabile, pentru-că nu sciū păstra ce au moștenit dela antecesorii lor.

Noi, așa credem, avem ce păstra. Trecutul nostru bimilenar pe acest pământ, ori cât de deplorabilă a fost în general situațiunea poporului nostru, își are epocel și momentele sale falnice, ale căror urme avem să le conservăm pentru posterioritate. Secolul present este secolul renascerii noastre culturale și va semnala pentru timpuri îndelungate o epocă nouă și importantă în viața poporului român. Monumentele

începuturilor noastre culturale și relicuiile figurilor mari, cari au creat această epocă, sunt și vor fi, mai ales pentru generațiunile viitoare, comori neprețuite, cari trebuiesc scoase din praful podurilor și cămarilor și adunate la locul ce li-se cuvine. Trecând prin muzeele și colecțiunile ținuturilor locuite de Români și ale capitalelor imperiului, dăm de nenumerate urme prețioase ale muncii românesce, păstrate de străini nu din interes pentru poporul nostru, nu din iubirea și alipirea ce o are tot neamul pentru al său, ci numai pentru valoarea lor intrinsecă. Portul țeranului român și produsele industriei sale de casă sunt giuvaerele cele mai frumoase ale colecțiunilor etnografice, cu toate că au fost adunate numai incidental, fără priceperea și fără predilecțiunea pentru cauză, ce se recere la o asemenea lucrare și ce străinul pentru cauza noastră nici când nu o va pute desvolta în aceeași măsură ca propriii fii ai națiunii noastre.

Da, avem, avem mult de conservat și a noastră este datoria de a conserva ce este al nostru.

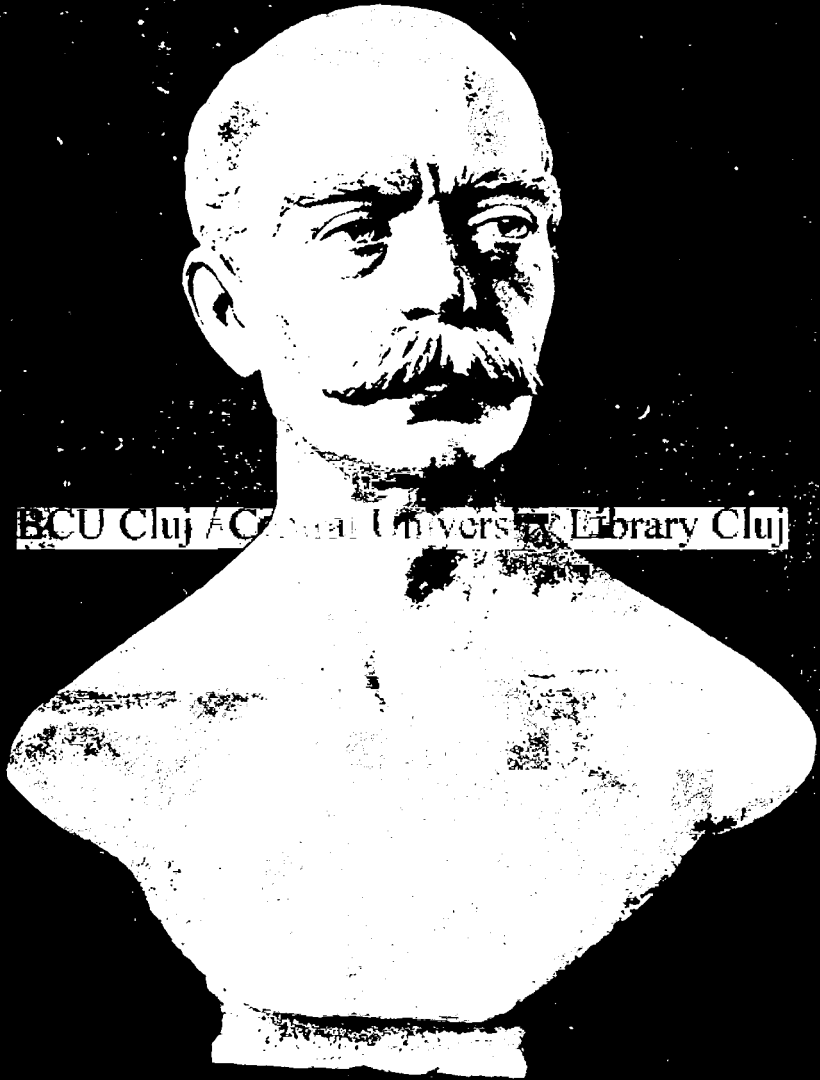
Să grijim, ca generațiunile viitoare să nu ne poată învinui, că nu le-am păstrat ceea-ce părinții noștri au lăsat de moștenire nu numai pentru noi, ci și pentru fiii nostri.

C. J. J. J.

VASILE ALEXANDRI.

Sunt oameni, a căror viață este intim țesută cu viața națiunii, din care s'au născut. A vorbi despre ei însemnează a face istoria timpului lor. Unul din acești oameni este Vasile Alexandri. Vorbind astăzi despre dînsul, n'am pretențiunea de a povesti viața lui, cu atât mai puțin de a face o expunere critică a operelor sale. Eu voiu fi foarte mulțămît, dacă voiu pute împlini rolul unui modest grădinar care, prezentându-ne un buchet de flori bine ales, ne atrage luarea aminte asupra grădinei ce cultivă; și dacă, în seceta de ideal și simțeminte naționale și în fața curentului pesimist, cosmopolit, bolnăvicios, sau cum veți voi să-l numiți, care s'a introdus astăzi în literatură, voiu pute face să crească în inima tinerimei îndemnul de a ceti și a studia scrierile lui Alexandri și contemporanilor sei, pline de acele idei înalte și simțeminte nobile, cari au creat România de astăzi și au pus temelia României de mâne.

Alexandri s'a născut lângă Bacău, într'o seară senină din Iunie 1821, pe când părinții săi, ca mai toți boierii din Iași, se retraseră spre munți dinaintea eteriștilor greci. Împrejurarea de a se fi născut în be-

ECU Cluj / Central Univers Library Cluj

jenie, cum se dicea atunci, în o trăsură care, acoperită de un coviltir, servia de cameră mamei sale și sub care își avea adăpostul tatăl său, încunjurat de patru argați înarmați, postați noaptea de pază sub patru stejari în jurul trăsorei, această împrejurare pare a fi în o ciudată legătură cu pornirea, ce avea poetul pentru călătorii, una din cele mai mari plăceri ale vieții lui. Încă de copil, o distracțiune deosebită a lui, ca elev, era de a sta oare întregi în o trăsură din curtea pensionatului și a se pierde cu gândirea în orizontul depărtat, ce se deschidea înaintea privirilor lui.

Părinții săi, Elena și Vasile Alexandri, erau amândoi urmașii unor familii de origine italiană și se distingeau prin calități superioare. Tatăl poetului, ajuns prin meritele sale la înalta demnitate de vornic, era bun, deștept și avea un gust ales pentru tot ce era frumos, mai ales pentru frumusețile naturii; mama sa era renumită prin frumuseța, blândeța și iubirea sa pentru musică, și prin o rară delicateță în maniere. Dela ei a moștenit Alexandri, împreună cu bunăstarea materială, și geniul poetic și frumoasele talente și calități morale, cari îl făceau atât de plăcut în societate.

Copilăria o petrecu mai mult la țeară, la moșia dela Mircești, pe care tatăl poetului, încântat de priveliștea ei, o cumpărase dela unchiul artistului Millo. Iarna întreagă familia se retrăgea la Iași, unde Alexandri își făcu primele studii, atâtău în casa părintească împreună cu M. Cogălnicean și Mateiu Millo, pe urmă fură duși câteși trei într'un pensionat francez. Interesante informațiuni despre copilăria poetului se află în corespondența sa cu amicul și tovarășul copilăriei sale, dl Ioan Ghica, și în „Scrisorile“ acestuia.

La etatea de 14 ani fû trimis, sub conducerea unui pedagog, la Paris ca, luându-și bacalaureatul, să studieze medicina. Însă, neavând nici o aplicare pentru această știință, cum nici pentru matematici și jurisprudență, cari asemenea le încercase, le-a părăsit pentru a se destina numai literaturii. Conduc și încurajat de primul său profesor, Cotte, se dede cu tot adinsul studiului poeziilor clasici, antici și moderni, pentru a-și completa educațiunea literară. Atunci înfloriă romantismul în toată vigoarea lui și sub influența acestui curent s'a deșteptat talentul poetic al lui Alexandri. Primele scrieri, din cari s'a inspirat, fură poeziile lui Lamartine, romanele lui Chateaubriand și operele filosofice ale lui I. I. Rousseau despre educațiune și societate.

După 5 ani de studiu, din cari 2 pentru științe, 3 pentru litere, în 1839 plecă din Paris fără vre-o diplomă universitară, numai cu titlul de bacalaureat în litere și cu un caiet de poezii în limba franceasă. Însă, înainte de a se întoarce în țeară, trecu împreună cu amicii săi C. Negri și Rolla, în Italia. Aci vădû Milanul, Florența, Roma și mai ales Veneția, patria străbunilor săi, unde există și astăzi un „palazzo Alessandri“. Frumusețele Italiei, monumentele de glorie ale trecutului și minunile

artei deschiseră aci un nou orizont vederilor și sufletului său generos și entusiast.

Cătră sfârșitul anului 1839 se reîntoarce în patrie și după 5 luni fû numit cap de masă la casa pensiunilor și scutelnicilor. În 1840 publică în „Dacia literară“ a lui M. Cogălniceanu prima sa încercare în limba română, „Buchetiera din Florența“, o suveniră din călătoria sa în Italia. Închipuirea vie și originalitatea descrierilor, limba curată, stilul dulce și armonios al acestei novele, care întrecea tot ce se scrisese până atunci românește, revelau un talent superior. Dar revista fû suprimată după un an de existență și, cu toate felicitările și încurajările primite din multe părți, Alexandri nu mai publică nimic până după 1842.

În acest an avu nefericirea de a pierde pe mama sa, pentru care avea un cult religios. Această durere îi inspiră poate primele poezii lirice românești, cum par a ne spune următoarele versuri:

„Căci inima mea astfel de jale e muncită
Și plânge cu durere, la tine când gândesc
O maică, ânger dulce, o maica mea iubită!
Tu ce-ai sburat din brațe-mi în leagănul cerese...
Pierdut în întunerec, sub cerul plin de stele,
Lipsit de a ta ființă, ce zace în mormânt,
Eu vîd în nori, în valuri, icoana vieții mele
Și gem cu-al nopții vînt.

Iar mai târziu el spune prietinei sale iubite, Elena Negri:

„Tu porți un dulce nume și scump inimii mele,
Un nume ce-mi inspiră un cult dumnezeesc
Și care mă încântă ca harpele din stele,
Și care-mi pomenește de mama, ce jelesc.“

Starea sufletească a poetului din acea epocă, când dorul vag al tinereței, farmecul frumusețelor naturei câmpenești și lumina unei iubiri născînd se amestecau cu durerea nevindecată pentru adorata sa mamă, — este admirabil exprimată în elegia sa „O noapte la țeară“, una din cele mai frumoase în frumosul buchet al „*Lăcrimioarelor*“, scrisă în 1845, la Mînjina, moșia lui Negri:

Am o inimă în lume,
Care știu că mă iubesc.

Conachi.

Frumoasă e câmpia cu dulcea-i liniștire,
Pentru acel ce fuge de a lumii amăgire,
Pentru acel ce caută un traiu neînsemnat!
Plăcut, plăcut e ceasul de griji ne'ntunecat,
Și dulce este viața ce curge lin, departe
De-al omenirii șgomot, de-a ei fumuri deșarte!

Când inima hrănește o tainică dorință,
Când omul simte 'n sinu-i o crudă suferință,
O jale fără margini, un dor fără hotar,
Când zimbetu-i ascunde ades suspin amar,
Și mintea-i se deșteaptă din vis de fericire,
Pierdînd ori-ce credință, ori-care nălucire; —

Ferice de acela, ce 'n tulburare-i poate
 Pe-un cal să se arunce și prin văsdueh să 'nnoate
 Pășind peste-orizonuri, sburând peste câmpii.
 Ferice care poate, departe de cei vii,
 Să uite a sa ființă, să piardă ori-ce simțire,
 Să nu mai facă parte din trista omenire!

*

Era o noapte lină, o mult frumoasă noapte,
 Ce revârsa în lume armonioase șoapte
 Și multe glasuri blânde în inimi deștepta;
 O noapte de acelea, ce nu le poți uita,
 Care aprind în suflet schinteie de iubire
 Și pun pe frunte raze de îndumnezeire.

Eram . . . par'că sunt încă! . . . la oarele acele,
 Când ochiul rătăcesce prinblându-se prin stele
 Și 'n toată steaua vede un chip gingaș, slăvit.
 Atunci când visul sboară pe țerm nemărginit,
 Când dorul trist unesce a lui doioase plângeri
 Cu sfânta armonie a cetelor de ângeri.

*

Ca lampa aninată la poarta de vecie
 Domnia în dulce taină a umbrelor făclie,
 Vărsând văpaie lină ce lumea coperea.
 Lumină mângăioasă! În ceruri ea părea
 Menită ca să ducă pe căi necunoscute
 Dorințele-omenirii în lung deșert pierdute!

*

Deodată-un glas de ânger, o sfântă armonie,
 Plutind ușor în aer ca vântul ce adie,
 Se coborî prin stele din leagănul ceresc.
 Duios era și gingaș acordul ângerese,
 Căci inimele noastre saltară mai fierbinte
 La dulcele său cântec, l'aceste-a lui cuvinte:

„Ferice de acela, ce cu-o simțire vie,
 „Slăvesce armonia și 'nalta poezie
 „Ca desmierdări plăcute de glas prietinesc.
 „El poartă pe-a sa frunte un semn dumnezeesc,
 „Și geniul său gustă plăceri încântătoare
 „Sburând la nemurire ca vulturul în soare.
 „Dar mai ferice încă ființa de iubire,
 „Ce simte cu 'nfocare a dragostei pornire
 „Și ne 'ncetat e gata cu drag a se jertfi!
 „Căci dulce-i de a țice, când inima jeleşce:
 „Am o ființă 'n lume, ce sciu că mă inbesce!

După moartea mamei sale Alexandri părăsi funcțiunea, ce-o avea în Iași, și se retrase la moșia părintească dela Mircești, unde căută mângăiere în liniștea și tainicul farmec al naturii, în priveliștea vieții patriarhale a poporului dela țeară, atât de iubit de el, și cu deosebire în tradițiunile și admirabila lui poezie, pe care începù a o studia și a o aduna ca pe o comoară neprețuită. Aproape doi ani cutreeră el câmpiile,

văile și plaiurile munților, când pe jos, când călare, trăind în mijlocul poporului, luând parte la petrecerile lui, observându-i firea, datinele și limba, și adunând cântecele lui din gura bătrânilor, flăcăilor și fetelor, păstorilor și lăutarilor. După modelul acestor poezii și-a plăsmuit primele cântece, publicate sub titlul de *doine*. Astfel literatura poporană, necunoscută sau desprețuită până atunci, care însă pentru școala romantică era un izvor de inspirațiune, deveni și pentru Alexandri factorul cel mai însemnat al educațiunii sale literare și prin el, prin direcțiunea dată de dînsul, ea ajunse a fi astăzi ceea ce trebuia să fie dela început, temelia literaturii noastre naționale.

Meritul poetului pentru această revelațiune a geniului național este cu atât mai mare, cu cât lucrarea sa nu era apreciată și încurajată de către publicul de atunci; din contră, noul său fel de poezii erau întimpinate cu nepăsare și cu dispreț. Unele persoane cu mai mult gust, mai ales din sexul frumos, le aflau ce e drept frumoase, regretau însă că „sunt prea țerănesci;“ iar alții îi imputau că „voesce să introducă coliba în palat“.

Poesia lui Alexandri era în adevăr semnalul unei revoluțiuni literare, care aducea cu sine o altă revoluțiune, socială. Din damele române de atunci una singură vedea frumusețea și însemnătatea poeziilor lui Alexandri și adânc mișcată la cetirea lor, felicita pe poet îndemnându-l să meargă pe această cale, căci „a fi poet național e cea mai mare glorie.“ Era Elena Negri, sora lui C. Negri, căreia poetul îi închină în urmă pentru vecie musa împreună cu inima sa și-i creă frumosul monument al „Lăcrimioarelor“.

După ce cu ajutorul unor amici, mai ales al lui A. Russo, a adunat o mare parte din poeziile poporane, pe cari le numia „o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română;“ le-a coordonat și le-a publicat în prima edițiune la 1852, iar la 1862 în a doua edițiune adausă.

Însă, înainte de a se publica românesce, o parte din aceste poezii au fost traduse și scoase la lumină întâiu în limba franceză de însuși culegătorul, apoi în limbile germană și engleză; și „fiind pretutindeni bine primite și admirate, ele au deșteptat luarea aminte a oamenilor erudiți și au contribuit mult a atrage simpatii meritate asupra nației noastre, de atâția secolii uitată și părăsită pe marginile Orientului“.

Îndreptarea făcută de Alexandri poeziilor poporane, care i-se imputează ca un defect, este în realitate un merit; ce e drept un merit, care nu-l poate ave decât un poet popular ca el, pentru că fără a schimba întru nimic caracterul lor de creațiuni ale poporului, nici în limbă, nici în stil, nici în cuprins, el ne-a lăsat în colecțiunea sa cele mai frumoase poezii poporane, demne de a servi ca model poeziei culte.

Pe la 1843, numit director al teatrului din Iași, împreună cu C. Negruzzi și M. Cogălniceanu, Alexandri începând să lucreze și pentru

teatru, îndrumă și poesia dramatică pe o cale mai adevărată. Ce e drept, *vodevilele, cântecelele comice* și toate piesele sale până la comedia *Boierii și Ciocoi* și drama *Despot Vodă*, sunt departe de a avea valoarea literară a poeziilor sale lirice. Un însemnat defect al lor, între altele, este imitarea limbei stricate a persoanelor străine puse pe scenă, ovrei sau greci. În schimb însă repertoriul său dramatic este o interesantă colecțiune de documente pentru istoria acelei epoci. Multe tipuri dispărute ați, cari reprezentau obiceiurile, năravurile, ideile, prejudițiile și frământările societății de atunci, sunt bine oglindite în teatrul lui Alexandri dintre anii 1843 și 1866. În unele caută să deștepte mândria națională și aspirațiunile către un viitor mai bun; în cele mai multe lovesce abuzurile și viciile, și ridiculizează cu mult spirit atât pe cei ce țin la relele deprinderi și prejudiții ale trecutului, cât și pe cei ce compromit ideile de progres, exagerându-le. În acest mod contribuia cu mult succes la răspândirea ideilor regeneratoare și la combaterea privilegiilor și năravurilor degenerate; pentru că la teatru venia mulțimea, iar cărțile se censurau și ȋiarele se suprimau. Prin urmare poesia dramatică a lui Alexandri trebuie judecată din punctul de vedere al timpului și al publicului, pentru care a scris-o. De sigur, drame și comedii scrise cu mai multă artă, ar fi fost mai puțin înțelese și n'ar fi avut același succes. Apoi literatura, și mai ales teatrul, era atunci și o armă de luptă.

Alexandri era din acea pleiadă de tineri, cari făcându-și educațiunea în țerile civilizate, aduseră de acolo ideile de reformă, cari în câteva zeci de ani au reînnoit din temelie societatea română. El a luat parte la toată mișcarea națională, la toate actele de regenerare ale poporului român; și prin cuvântul, prin fapta și mai ales prin talentul său de scriitor a contribuit enorm de mult la realizarea lor. A studia viața și operele lui, ar însemna a scrie istoria timpului, în care a trăit.

La 1848, după înnăbușirea mișcării revoluționare în contra domnului de atunci, fû silit a părăsi țeara timp de doi ani. Atunci a scris doioasa elegie *Adio Moldovei*, înălțătorul răsunset *Deșteptarea României* și alte poezii inspirate de evenimentele și spiritul timpului.

Tot atunci a scris admirabila poemă alegorică *Sentinela română*, în care înfățișează pe poporul român, sub figura unui viteaz călăreț, ca o sentinelă a civilizațiunii în contra barbarilor și zugrăvesce acea credință tradițională a Românului în puterea sa de viață, care s'a cristalizat în proverbul: *apa trece, pietrile rămân*, și în maxima *Românul nu piere*:

— O! viteze neferice
Ai să pieri în câmp aice!
— Eu să pier, eu?.. nici odată!
Vie-o lume încruntată,
Vie valuri mari de foc,
Nici că m'or clinti din loc.
Tot ce-i verde s'a usca,
Riurile vor sêca,

Și pustiul tot mereu
S'a lăți 'mprejurul meu.
Dar eu vecinic în picioare,
Printre valuri arȋetoare
Voiu lupta, lupta-voiu foarte
Făr' a fi atins de moarte;
Căci Român sunt în putere,
Și Românul 'n veci nu piere!

În străinătate Alexandri a fost unul din cei mai zeloși între emigranții români întru a face cunoscută cauza națională și a o susține prin broșuri, prin articole în deosebite ziare și reviste și prin convorbiri cu persoane însemnate. Tot atunci a tradus și a publicat în Paris *baladele poporane*, cu o prefață de Ubicini.

În iarna anului 1854, întorcându-se din o călătorie, ce făcuse prin Spania și în nordul Africei, călătorii, din cari totdeauna aducea câte un frumos mănunchiu de poezii și prosă, pregăti publicarea revistei *România literară*, apărută în 1855 și suprimată după o scurtă dar rodnică și valoroasă existență de un an.

Pe atunci cele 2 țeri române fierbeau de mișcarea pentru unirea lor și întemeierea unui singur stat român, pe temeiul principiilor moderne de libertate. După războiul din Crimeea în 1856 și după congresul dela Paris în 1858, pe când partida națională în Moldova și Muntenia lucra din răzputeri pentru înființarea României de ași; Alexandri scria *Marșul ostașilor români*, în care serbătoria reluarea unei părți din Basarabia; *baladele Dragoș și Visul lui Petru Rareș*, în cari povestea întemeierea Moldovei și ocuparea tronului de un om din popor, harnic și cu iubire de țeară; *Noaptea sf. Andreiu și Moldova în 1857*, prin cari înfiera pe boierii retrograși, inimici unirii și ideilor liberale. Convins, că teatrul e cea mai înaltă școală de morală și de patriotism, pe când alții făceau propagandă cu cuvântul, în întruniri, prin ziare locale și străine, Alexandri scria *Cetatea Neamțului*, dramă istorică, menită a deștepta suvenirea gloriei străbune; *Cinel — Cinel*, vodevil, pentru a pleda cauza unirei; *Păcală și Tândală*, dialog politic între un june unionist și un bătrân giubeliu, care se termina cu vestitul imn național *Hora unirii*, poezie epocală, cântată de atunci în toate unghiurile locuite de Români.

Alexandri arătă multă îndemânare și ca om politic, fiind secretar de stat sau ministru de externe sub căimăcamia celor trei în 1858, și pe urmă sub domnia lui Cuza, fostul său coleg de școală. Misiunile lui politice la curțile Franciei, Angliei și Italiei, pentru a obține recunoașterea alegerii aceluiasi domn în amândouă țerile, fură încoronate de cel mai bun succes; și Alexandri ne lăsă un însemnat document istoric despre aceste misiuni.

Preocupările și interesele politice, destul de serioase, nu absorbiau însă întreagă activitatea ministrului moldovean. O serie de poezii scrise atunci, ca *Presimțirea* (de mărire pentru țeara sa), *Pilotul* (lui *Cavour*), *La Palestro*, *La Magenta*, *Coroana vieții* (închinată damelor italiene), prin cari glorifica eroismul și sacrificiile Italienilor pentru unirea Italiei, în războiul dela 1859, arată că musa poeziei nu părăsea pe favoritul său poet nici chiar în misiunile lui politice.

Rodnica sa activitate nutria și încuraja ori-ce mișcare literară. La 1862 apărând în Bucuresci *Revista română*, Alexandri publică întrinsa *Impresiunile sale de călătorie în Crimeea, Maroc, Italia*, și mai multe balade și legende.

La 1866 încep să apară în Iași *Convorbirile literare*, organ al societății *Junimea*, care venia să întemeieze în mod științific și să deschidă o mai largă cale direcțiunii indicate de Alexandri în literatură. El se află în fruntea acestei nouă mișcări literare și scrie *Pastelurile*, un nou gen de poezie, admirabile tablouri ale frumusețelor naturii și vieții câmpenesci, apreciate ca cele mai frumoase poezii în literatura noastră. O altă serie de poezii publicate în „Convorbiri literare“ sunt *Legendele*, poeme de o rară frumusețe, scrise în spiritul și limba poporului, din ale cărui tradițiuni sunt luate subiectele lor. Între ele este și *Dumbrava roșie*, poemă mai lungă cu subiect istoric.

În această epocă de maturitate a talentului se nasc și ultimele sale opere dramatice: *Despot-Vodă*, *Fântâna Blandusiei* și *Ovidiu*, primite de public cu mare entuziasm. Câteși trele sunt drame istorice; însă ultimele două se disting mai mult prin dulceața și armonia versurilor și prin farmecul poeziei lirice din ele, decât prin caracteristica persoanelor și alegerea și combinarea împrejurărilor. Mult mai reușită în coloarea locală este *Despot-Vodă*, dramă cu adevărate tablouri istorice și pentru care Academia română a acordat poetului marele premiu Năsturel-Herescu. Afară de idealizarea eroului și de câte-va ficțiuni ca d. e. rolul lui Ciubăr-Vodă, de altfel și el însuși o persoană legendară, care își are originea în istorie, cuprinsul acestei drame corespunde pe deplin istoriei.

La 1877—8, când ostașii români au surprins lumea prin vitejia lor pe câmpiile Bulgariei, tot Alexandri, și aproape numai el, a instruat lira, ca să cânte reinvierea gloriei străbune; și ne-a dat minunatele ode și balade, publicate în urmă sub titlul de *Ostașii noștri*. Acum fericitul poet avea tot cuvântul să țină în *Oda ostașilor români*:

Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!
 Dragii mei vultani de câmpuri, dragii mei șoimani de munte,
 Am cântat în tinerețe strămoșească vitejie,
 Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie,
 Ce la vechiul nostru nume a adaus un renume
 Dus pe Dunărea în Marca și din Marea dus în lume!

Vin acum la rândul vostru, să v'aduc o închinare,
 Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare;
 Ca eroi de mari legende vin să ve priveșc în față,
 Voi nepăsători de moarte, desprețuitori de viață,
 Ce-ați probat cu-avântul vostru lumei puse în mirare,
 Că din vultur vultur nasec, din stejar stejar răsare!

O! Români, în fața voastră, colo 'n tainica cea zare
 Vedeți voi o rază vie, care 'ncet, încet răsare
 Străbătând prin umbra deasă de lungi secolii adunată?
 E voiosul fapt de ziua, mult dorită, mult visată,
 E lumina re'nvierii, e luceafărul sperării,
 E triumful luptei voastre, soarele neafirmării!

Pas dar! pas tot înainte! timpul vechiu din nou zoresce!
 Viitorul României dat-a mugur, ce'ncolţesce!
 O copii! de voi sunt mândru, simt acea mândrie mare,
 Care creşte cu mărirea unui neam în deşteptare.
 Mi-am vădut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice!
 Astăzi lumea ne cunoaşte: *Român dîce, Viteaz dîce!*

Poetul era încă în toată vigoarea. Şi pe când tînăra noastră armată se întorcea de pe câmpul războiului aducând, împreună cu trofeele gloriei militare, independenţa României; pe atunci Alexandri repurtă un alt triumf pe câmpul literaturii prin cântecul gîntei latine, premiat de societatea Felibrilor la Montpelliér, în 1878.

În 1879 a fost ales membru onorific al Asociaţiunii transilvane în adunarea dela Sighişoara.

Dela 1884 până la moartea sa, în 23 August 1890, timp petrecut ca ministru plenipotenţiar al României la Paris, Alexandri n'a mai publicat nimic nou. Dar recolta lungei sale activităţi era acum destul de mare şi, avînd în vedere valoarea ei, mai bogată decât a ori cărui alt scriitor român.

Timp de 44 ani el a exprimat în operele sale sufletul naţiunii române cu aspiraţiunile, idealul, avîntul şi sbuciumările lui. „În Alexandri — dîce d. Maiorescu în „Critice“ — vibrează toată inima, toată mişcarea compatrioţilor săi, câtă s'a putut întrupa într'o formă poetică în starea relativă a poporului nostru de astăzi . . . A lui liră multicoloră a răsunat la ori-ce adiere, ce s'a putut nasce din mişcarea poporului nostru în mijlocia lui“.

Fericit în viaţa sa, şi cel mai adevărat reprezentant al epocii de ideal şi de însufleţire a renascerii naţionale, în poesia lui Alexandri se oglindesc mai mult partea cea bună şi frumoasă a vieţii. Patriotismul, entuziasmul şi veselia sunt însuşirile caracteristice ale poesiei sale; însăşi durerea şi melancolia lui este mai dulce decât în alţi poeţi.

Aceste calităţi, împreună cu limba sa românească, cu stilul seu musical, şi poate tocmai lipsa unei culturi ştiinţifice mai înalte, au făcut pe Alexandri cel mai popular din toţi poeţii români. Poet naţional în cel mai larg înţeles al cuvîntului, el a fost, şi este şi astăzi, iubit şi admirat mai mult decât ori care altul, atât la ţeară cât şi în oraşe, atât în colibă şi în mansardă cât şi în palate. Favorit al curţii regale, Majestatea Sa Regina, poetă ca şi dinsul, la moarte îi organiză Ea însăşi o ingeni-oasă şi măreaţă pompă funebă, în care 9 dorobanţi, cum îi cântase el în *Peneş Curcanul*, îi duceau sicriul şi ingenunchiară în semn de adorare la mormîntul lui.

În timpul din urmă s'au găsit, ce e drept, şi pentru el critici pasionaţi, cari căutau a-i micşora valoarea şi gloria; unii, că îndreptînd poesia poporană, ar fi falsificat-o; alţii, că n'ar avè o limbă destul de corectă, sau că n'ar fi destul de energic în exprimarea simţemintelor. Însă critica n'a putut smulge nici unul din laurii coroanei sale de „rege

al poeziei vecinic tânăr și ferice^a. Poesia poporană sub mâna lui a devenit mai limpede și mai curată; iar puținele barbarisme și necorectități de limbă, mai ales de concordanță gramaticală, din poeziile lui originale, rămân neobservate față cu avântul larg și generos al inspirațiunii și față cu acea dulceață, naturaletă și armonie de expresiune, cari dau un farmec nespūs limbei și stilului său.

Ori-ce s'ar dice, Alexandri a deschis literaturii noastre poetice adevărata cale națională și este până astăzi cea de'ntăiu glorie a ei¹⁾.

M. Strajanu.

ULTIMA SCRISOARE A LUI AVRAM IANCU,

Primum spre păstrare și publicare cea de pe urmă scrisoare a lui Avram Iancu, pe care a adresat-o dînsul în 24 Martie 1867 M. Sale Împăratului-Rege Francisc Iosif I. pentru un ajutor. În cele următoare reproducem scrisoarea amintită, păstrând întocmai ortografia ei:

„Cotra Majestatea sua C. R. si Apost. Franciscu Iosifu I-ulu Ces. Austriei Reg. Ung. etc. etc. etc. în Vienna — prea umilitul recursu — alui — Avram Iancu Generalul Munt. — pentru o gratiosa agiutorintia sēu subventiune.

Majestatea ta C. R. Apostolica!

Luand in prea nalta gracioasa, considerare starea mea presenta, nu prea favoritoare, ci cu tot dreptul vrednica de ase numi misera, precum aquasta Majestati voastre ve pote fi bine cunoscuta, ami eu prea umilita indresneale a recurgie, si prin aquasta si recurg la gratia Majestati voastre, se ve indurati spre ama pute usiurá, si în quotqua inbunatatati sórtea, ame subventioná cu vreo agiutorintia sau remuneratiune, dupe aqueia nalta gratia amasuranda; —

Dupo care umilita amea rugare incredinciat si recomandat Clementiei C. R. si Aple a MVtre remăn — Halmagiu 24. Mart. 1867 — cel mai devot si aplecat credincios supusu — Avram Iancu m. p. — General.“

Această suplică e scrisă și subscrisă de mâna tremurândă a lui Avram Iancu într'un timp, când sufletul dînsului era frânt. A scris-o dar n'a trimis-o. Treiđeci de ani după moartea dînsului s'a găsit această

¹⁾ Observațiune. — Un studiu mai desvoltat al vieții și operelor lui Alexandri se poate ceti în magistralul discurs de recepțiune al dlui D. C. Ollănescu, membru al Academiei române; în cartea dlui N. Petrașcu, intitulată „*Vasile Alexandri*“, și în „*Criticele*“ dlui T. Maiorescu.

Ultima edițiune a opelor lui Alexandri este cea făcută de Socec în 7 volume, din cari un volum de prosă, cuprinđend *biografii, novele, călătorii și studii*; 3 volume de teatru și alte 3 volume de poezii lirice și epice, cuprinđend volumul I. *Doine și Lăcrimioare*, volumul II. *Mărgăritărele*, volumul III. *Legende și Ostași nostri*. Tot în editura Socec sunt publicate *Poesiile poporane, Pasteluri și Varia*, dramele *Despot Vodă, Fântâna Blandusiei și Ovidiu*, fie-care în volum separat.

suplică într'o sariică sdrențoasă, ce o purtase și care apoi a fost trimisă domnului Iosif Sterca Șuluțiu, ca unui amic din copilărie al lui Avram Iancu. Domnul Iosif Sterca Șuluțiu a îndorsat pe suplică următoarea „Pro memoria“.

„Sermanul Iancu, amicul meu din tinerețe, a purtat în buzunar această suplică cinci ani, a răbdat mult... foarte mult... a cerșit chiar, dice-se — dar suplica totuș n'a trimis-o la destinație... Această suplică s'a găsit în buzunarul unei sariici (suman, țundră) țerănesci, care o lăsase el la pretorul din Halmagiu, Alexandru Sterca Șuluțiu, care i-a schimbat vestmintele, îmbrăcându-l din creștet până 'n tălpi cu vestminte cum se cade. Iancul a murit în Baia de Criș în 10 Septembrie — ziua nasterii mele --- anul 1872, într'o stare de tot deplorabilă.

Dormi în pace, nefericite amice! În ziua de ați nu ne este ertat să-ți ridicăm o cruce la mormânt, nici să-ți facem o biografie, cum ai merita; dar dormi liniștit, va veni o zi, când vom fi liberi, iar atunci se va găsi condeiful, care să te învie din morți și să-ți facă numele nemuritor. Voiu contribui și eu din parte-mi la nemurirea numelui teu pentru meritele tale și pentru dragostea și alipirea ta, pe care ai arătat-o în toată viața ta față cu familia noastră. Chiar în ultimii ani ai vieții tale, când mintea ta se întunecase, iar sufletul teu s'a frânt, când de nime nu te mai interesai, umbra tatălui meu, a „controlorului Șuluțiu“, și-se înfățișa adesea, te impresiona și-ți reîmprospăta suvenirii plăcute, căci adesea întrebai rēstit: „Cunoscut-ai pe controlorul Șuluțiu?“ Și când și-se rēspundea. „Da!“ atunci cu drag diceai: „Veți, acela a fost om de omenie și Român adevărat!“

Rătăciai prin munți, cântând cu o rară măiestrie din fluer doine de jale; în acei munți, cari sub comanda ta resunau de strigătul de vitejie, iar acuma cântai singurătatea, alungat de valurile vieții și de ingratitudinea oamenilor dela putere. Poporul se aduna în jurul tău și te asculta în tăcere cu o sfântă pietate, mai ales când cântai din gură doina făcută de tine:

„Frunză lată de pe baltă,
Fostu-mi-a și bine-odată;
Dar s'a 'ntors frunza pe tău
Și-am ajuns la-atâta rău!“

Când mi s'a împărțit această doină, eu la moment am introdus-o în diarul meu cu următorul adaus:

„Fii pe pace Iancule.
Om onest și bravule,
S'a 'ntoarce frunza pe dos
Și-o să-i veți fugind pe jos“.

Sibiiu, în Ianuarie 1897. Iosif Sterca Șuluțiu m. p.“

Credem, că publicul cetitor va primi cu plăcere acest act istoric, iar posteritatea-l va comenta după cum merită.

Redacțiunea.

† Dr. GREGORIU SILAȘI.

În 17 Ianuarie a. c. moartea a curmat firul vieții unui mare și distins fiu al națiunii noastre, a lui Dr. Gregoriu Silași. Caracter ferm și integru, devotat cauzelor poporului românesc, pentru care avea o iubire înflăcărată și pentru care a lucrat toată viața sa, Silași va servi generațiilor viitoare de model întru iubirea și aducerea jertfelor pentru neam.

Viața sa întregă este o lucrare neîntreruptă și stăruitoare mai cu samă pe terenul culturii și literaturii române. Doue centre au fost, în cari el și-a dezvoltat în special rodnică sa activitate: *Viena și Clujul*. În cel dintâiu ca vice-rector în seminarul S. Barbara, iar în Cluj ca profesor de universitate. În ambele centre el apare ca o putere creatoare și însuflețitoare în mijocul tinerimii române, care îl iubea și prețuia mult pentru înaltele sale calități.

Silași s'a născut la 27. Ianuarie 1836 în Beclean, unde părintele seu, Vasile, era protopop român gr. cat. Carte românească, după cum mărturisesc el însuși în autobiografia sa, scrisă la 1885, n'a avut de unde să învețe decât din casa părintească, de oare-ce școale române populare pe acel timp nu erau. A studiat deci în școale străine, în Dej la școala franciscanilor, în Cluj la piariști, în Năsăud la școala grănițerească și în fine iară în Cluj la piariști, unde absolvă liceul, trecând examenul de maturitate, în vara anului 1855.

Cu un an mai înainte, la 1884 muri tatăl său și astfel, deși ar fi avut aplicare pentru cariera medicală sau de inginerie, din lipsa de mijloace fu silit a se dedica carierei preoțesci, fiind trimis în seminarul central greco-cat. dela S. Barbara din Viena.

Aici prin talentele și sirguința sa tinerul Silași ajunse la poziție onorifică și însemnată. La 1859, absolvând cursul teologic, mitropolitul Al. St. Șulțiu îl chirotoni de preot și-i esoperă postul de prefect de studii în seminar, pentru a pute face rigoroasele.

În 1862 facultatea teologică dela universitatea din Viena îl promovă la gradul de Dr. în teologie, iar în seminar i se încredințară în mod provisor agendele de vice-rector, de oare-ce vice-rectorul de până atunci Dr. Iosif Sembratovici fu denumit de episcop. În Viena remase până la 1872 fiind denumit la 1868 de vice-rector, cu toate uneltirile Rutenilor din seminar.

În timpul cât a stat în Viena el a dezvoltat o însemnată activitate culturală-literară. La seminar exista dela 1852 „*Societate bisericească-literară a teologilor români*“. Silași în tot timpul petrecerii sale în Viena a fost conducătorul acestei societăți; el a dezvoltat-o mai departe, pundu-o pe base solide prin statute, aprobate de superiori. Societatea luând avânt a edat câteva lucrări bisericesci însemnate.

Tot în acest timp Silași a scos, la 1865 o foaie săptămânală bisericească, literară și școlastică: „*Sionul românesc*“, pe care a continuat-o

la 1866 și 1871; la 1866 a edat o cărticică de rugăciuni „Călăuzul ostașului creștin“ și a lucrat dimpreună cu alți tineri români dela universitatea din Viena la întemeierea societății academice „România-Jună“.

La 1872 Silași a fost denumit profesor ordinar *la catedra de limba și literatura română* la universitatea din Cluj. Aici un nou și larg teren de activitate se deschise zelosului și harnicului bărbat.

Silași desvoltă aici — afară de lucrările literare — o însemnată activitate culturală, care contribuă mult la deșteptarea și întărirea sentimentului național al Românilor din Cluj și jur. De disolvata societate universitară „Iulia“, de „Reuniunea sodalilor români din Cluj“, de „Fondul pentru înființarea unei școale române de fete în Cluj“, de întreaga mișcare social-literară a tinerimei române universitare din Cluj, în decurs de vre-o 13 ani, numele lui Silași este nedespărțit. El îndemna și scia să însuflețească tinerimea la muncă, la activitate, fiind un exemplu viu de abnegațiune, de modestie, de muncă cinstită și de entusiasm național.

Ca profesor a scris între altele următoarele: Apologii, discusiuni filologice și istorice maghiare, privitoare la Români, 1879.

Renascerea limbei române în vorbire și scriere, fasc. I. 1879, fasc. II. 1881.

Apoi diverse tractate științifice și literare, publicate prin foi, precum:

„Dialectul macedo-român paralel cu cel daco-român“ („Transilvania“ 1874). „Despre însemnătatea literaturii române tradiționale“ („Transilvania“ 1875, numerii 3—5). „Românul în poesia sa poporală — studiu asupra întregii noastre literaturi poporane din punct de vedere etic, istorico-mitologic, și limbistic.“ („Transilvania“ 1875—6). „Psaltirea calvino-română versificată“ („Transilvania“, 1875, Nrii 12—14). „Să se duplice, ori ba, unele consonante în limba română?“ („Familia“ 1878). „Analogia în limbă“ („Telegraful român“ 1878). „Oare din Francesa să împrumutăm?“ („Familia“ 1881). „Limba literară și limba poporală“ („Familia“ 1882). „Abecedarul român din secolul XVII.“ („Amicul familiei 1883). „A dácziái román nyelv régisége“ (Erdélyi Muzeum 1876 Nrii 2—5), „A macedoniai román nyelvjárás“ (Erd. M. 1875). „A román műmeseköltészet kezdetei. (Acta Univ. Scient. R. Claud. 1878—9) ș. a.

Pe la anul 1885 se ocupa cu aranjarea materialului adunat, privitor la istoria limbii și literaturii române, dar boala grea, de care a fost cuprins, l-a împedecat de a scoate în tipar aceasta lucrare.

Precum vedem activitatea literară a lui Silași se poate împărți în doue părți, cu privire la ramurile cultivate. La început, și în timpul cât a fost în Viena, a scris pe terenul bisericesc, iar în Cluj a lucrat pe terenul literar istoric și filologic al limbii și literaturii române. În scrierile sale filologice el arată înclinațiune spre *purismul moderat*.

Pentru meritele sale ca profesor și bărbat de litere, a fost împărțit de diferite distincțiuni. Între altele în vre-o patru rânduri a fost luat în combinație la episcopiile vacante a Gherlei, Orăzii și Lugojului; a fost în decurs de mai mulți ani președinte al societății „Iulia“ și al „Reuniunii sodalilor români din Cluj“, apoi la 1877 a fost ales de membru onorar al „Academiei române“ precum și al altor societăți literare și științifice etc. În fine mai amintim, că a fost membru pe viață al „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“.

Însă activitatea sa în spirit național și rolul său în mijlocul tinerimii române, nu era pe placul celor dela putere. Pentru sentimentul său național el a fost prigunit și în 1885 a fost pensionat din partea guvernului.

După aceasta Silași a fost ales de director executiv al institutului de credit și economii „Economul“ din Cluj, la a cărui întemeiere a luat și el parte activă.

În anii din urmă, cuprins de o boală de nervi, s'a retras la soru-sa, dna *Filipan*, la Năsăud, unde a și reposat.

Înmormântarea s'a făcut în 19 Ianuarie, luând parte la ea lume multă românească, țerani și inteligenți și între alții și o delegațiune a institutului „Economul“.

Dimpreună cu stimătorii săi personali și cu aceia, cari l-au petrecut la locul de vecinică odihnă, geniul culturii române încă a depus *o lacrimă de durere și de recunoștință* pe mormântul său.

Silvestru Moldovan.

APA DE POMANĂ.

Credință populară.

După eșirea sufletului o muiere din familiă (sau mai strict păzită datina, 7 muiere ori fete) se duc la vecini și luându-le șofeiele (ciuberele) de apă, se duc la fântână și duc la 7 vecini apă de pomană.

Minirea apci de pomană se face așa: După-ce s'a scos apa din fântână se ia un cauc din vadră și se pune jumătate din el în șofeiu dîcînd: „Să fie de Dumneșeu“, apoi toarnă și cealaltă apă din cauc dîcînd: „Să fie de sf. Arhangel“, iar după aceea umple șofeiu. După-ce s'a umplut șofeiu se ia din el un cauc și se toarnă înderăt în fântână în credința, că sufletul mortului să nu aibă ceartă în lumea cealaltă cu cel ce a făcut fântâna; ia apoi alt cauc și-l varsă lângă fântână jos dîcînd: „să fie tâlharilor și tâlhărițelor“ (sub tâlhari și tâlhărițe înțelege poporul pe cei ce nu au dat de pomană în viață, cari, neavînd pe lumea cealaltă pomană, fură dela cei ce au, dacă nu le minesce și lor pomană, iar ca tâlharii să nu poată fura dela cei ce au pomană, acestora li se dau bâte de pomană, cu cari să-și apere pomană de tâlhari).

Se face apoi pe șofeiu de 3 ori cruce minind: „Să fie de pomană (apa asta) lui N.“ aceasta se repetează cât e mortul în casă.

După-ce a fost mortul înmormântat, se duce pentru el apă de pomană în fiecare Ți la unul sau doi vecini un an de Țile.

Slobozirea apei de pomană se face de 2 ori, odată la Joi mari, adecă de post, și a 2-a oară la an, atunci când se împlinesce anul de când au început a aduce apă de pomană, ori de când e zidită fântâna sciubeiul, ciuciureul (pe slastă, dulce).

Poporul crede, că toate apele curgătoare se adună într'un rîu, ce curge într'una și pe lumea cealaltă. Cel-ce și-a dat apă de pomană în lumea aceasta, sufletul aceluia are putere a lua din acel rîu apă să-și stêmpere sufletul pe lumea cealaltă, iar cel ce nu și-a dat apă de pomană aici, nu are putere, nici acel drept acolo. Pentru ca însă apa dată de pomană în lumea asta să meargă la sufletul celui ce s'a menit pe cealaltă lume, trebuie slobozită.

Slobozirea apei se face așa: Muierea, care a adus apă de pomană, se duce cu șofeiu la fântână, unde umplându-l și minindu-l, cum am scris mai sus, se duce cu vecina — căreia i-a adus apă de pomană — la o apă curgătoare (rîu, vale, ogaș), acolo lângă mal face un ocol de pietri, în mijlocul căruia pune un ștergar nou. Șofeiu cu apă adusă din fântână se pune pe acel ștergar, în care se pune un păhar nou și un ban, se pun în cruci pe șofeiu 4 lumini aprinse și 4 colaci; apoi se ocolesc de 3 ori în jurul șofeiului cu tămâe pusă pe jar și cu cele 7 sau 11 vițe de lumini (aprinse la eșirea sufletului, ce s'au ținut în mâna mortului la moarte) Țicând: „Să fie de pomană apa, ce am adus-o de pomană lui N.“, iar cei ce sunt de față (copii și fete) Țic „Dumnezeu să primească lui N.“ Toarnă apoi apă din șofeiu pe ștergar, de pe care se scurge în rîu. Uplete apoi încă de 2 ori șofeiu cu apă din rîu, o minesce ca și pe cea din fântână și iarăși o toarnă pe ștergar. Uplete iarăși a 3-a oară șofeiu cu apă din rîu și'l duce la vecină, căreia a dus apa de pomană, (în șofeiu se află păharul și banul) dându-i și ștergarul; iar colacii, luminile și crucerii se dau la copii, cari nici când nu lipsesc la slobozitul apei.

Tot așa se sloboade apa și pentru vii, facerea fântânilor etc. cu deosebire, că în locul luminilor dela ieșirea sufletului se iau alte lumini, sau cele destinate pentru ieșirea sufletului și pe cari tot natul le are deja preparate și puse la grindă, ori în cuiu pentru cazul morții. Aceasta pomană de apă este obligatoare pentru urmași. Am cetit testamenturi vechi, prin cari au fost îndatorați următorii a ține prasnucul și a da haine, apă de pomană ori chiar a săpa fântână în cutare loc, minindu-se testatorilor.

Dacă nu sunt următori de gen femeiesc, bărbații plătesc cu bani unei femei 3.65 fl. pe an (adecă 1 crucer de șofeiu) ca să ducă apă de omană pentru cel mort. De frică că nu vor rămâne urmași și după

moarte nu vor avea apă de pomană, unii își sapă fântâni și isvoare sau plătesc a li se aduce apă de pomană până ce sunt în viață.

Isvorul verde se ține la apa de pomană, vărsata la maluri pe iarbă verde, să se scurgă în rîu (vale, ogaș). Se caută pe lângă maluri un loc pieziș cu iarbă. Aci se ocolesc cu petri o ocolitură cam de 2 metri dela rîu spre mal. La aceasta ocolitură se duce apa din rîu cu șofeiul (care se minesce și sloboade ca și cea de beut) începînd dela Joi marele (Joia patimilor) până la „Todororale“ (adecă Marți la o săptămână după Rusalii) în toate diminețile înainte de resăritul soarelui; ca și apa de beut, dată de pomană. Din șofeiul, dus în ocolitura aceasta, se ia cu bocala și se toarnă în ocolitură pe iarbă minind fiecare bocală pentru fiecare suflet (viu sau mort), cărora li s'a minit isvorul verde, unde vărsându-se mai multe șofeie de apă, aceasta se scurge în ogaș; iar poporul crede, că se duce pe lumea cealaltă, la sufletele celor ce s'au minit ca să aibă și acolo isvor verde.

Femeia (sau fata), care aduce apă de pomană, nu-i iertat să măture casa înainte de ce a adus apa de pomană, căci dacă mătură se crede, că acea apă merge pe lumea cealaltă turbure.

În fine cei bătrâni plătesc copiilor (vara) ca să facă turbini de scaldă și și-le minesc să le fie lor de pomană, să le aibă pe lumea cealaltă. —

Liuba — Iana.

SCIINȚĂ, LITERATURA ȘI ARTĂ.

In «Clubul științific» din Viena ținut de curînd dl Dr. R. F. Arnold, oficial al bibliotecii ces. reg. de curte, o interesantă prelegere, asupra poesiei populare epice a Românilor, care merită să fie înregistrată în foaia „Asociațiunii transilvane“. Dl Arnold lămuri mai întăiu actuala răspîndire geografică a poporului român, originea, puterea lui numerică și îndeosebi însemnătatea lui în monarhia austro-ungară, din a cărei populațiune totală Româniile fac 7 %; presentă apoi o scurtă schiță istorică asupra Românilor și arată, că dovadă despre originea lor latină este deja și numele, ce și-l dau înșiși Româniile, cum și numele de „valachi“, cum s'au numit și se numesc mai de cătră toate celelalte națiuni, probabil după exemplul german. Pe ruinele Daciei antice între Dunăre, Tisa și Nistru se întemeiază dominațiunea romană; se aduc colonii romane din tot imperiul, cari se amalgamizează cu locuitorii baștinași. După retragerea legiunilor romane din Dacia Traiană Romaniile din nordul Dunării dispar pe 1000 de ani din istorie. La tot cazul însă, ține dl Arnold, că din Transilvania coloniștii romani n'au putut peri cu totul. Arată apoi pe scurt fundarea principatelor române, starea lor de înflorire sub Ștefan cel mare și Mihaiu Viteazul, suzeranitatea turcească, epoca fanarioșilor, decadența națiunii până cătră 1800 și apoi minunatul ei avînt, ce și l'a luat de atunci încoace. Limba română s'a dezvoltat

din cea latină vulgară (având 60% cuvinte latine), dar are multe însușiri sintactice comune cu limba albaneză și bulgară (postpunerea articolului) și chiar cu cea neogrecă (pierderea parțială a infinitivului) și prin atingerea cu Bulgarii la sud, cu Rutenii la nord, cu Grecii și Turcii la Dunăre, iar în Transilvania cu Maghiarii și Germanii și-a îmbogățit materialul lexical dela aceste popoare; pentru urechia germană limba română este extraordinar de sonoră. Literatura română este cu mult mai tină, decât ca să poată ave o fisionomie proprie; în ea predomină influențe franceze și germane (Coșbuc, Vlăhuța). Pământ priincios a aflat poesia română numai când s'a pus în serviciul politicei naționale (Mureșan, Sion, Alexandri), sau când s'a inspirat din isvorul neseecat al poesiei poporale (Bolintinean, Alexandri, Văcărescu). Bogăția extraordinară a poesiei poporale, în care se manifestează caracterul național al Românilui, o atribue disertantul lipsei totale a ori-cărei alte culturi de o mie și jumătate de ani, care i-a dat răgaz ca să-și însușească aceasta comoară. Deosebitele genuri de poezie poporală le specifică astfel: basme, proverbe, hore și chiote, doine, colinde, bocete și descântece. Locul prim în poezia poporală, atât ca cuprins, cât și ca formă, îl ocupă poezia poporală epică, cântecele betrânesci (baladele), cari la început se predau numai de câtră lăutari, cobzari. Ca cuprins disertantul împarte poezia poporală epică a Românilor în trei grupe: mitică, novelistică și istorică. —

«**Literatură și artă română**». În capitala României s'a înființat anul trecut o societate numită „Cercul amicilor literaturii și artei române“ pentru a răspândi „gustul și dragostea literaturii și artei române“. Mai pe larg activitatea „Cercului“ consistă în cetirea și discutarea lucrărilor literare și în producerea operelor artistice ale membrilor sei; — în cercetarea operelor de artă săvârșite afară de cerc; — în răspândirea lucrărilor literare valoroase din trecut și a faselor istoriei noastre contimporane; — în concerte, expozițiuni de tablouri și tipărituri de valoare; — în susținerea scenei române, încurajarea talentelor, în recompense pentru răsplătirea lucrărilor meritorii ale autorilor dramatici, romancierilor, poeților și artiștilor români; — în studiul organizării și îmbunătățirilor, ce s'ar pute aduce instituțiilor române de literatură și artă; — în întreținerea vie a cultului marilor nostri scriitori și artiști trecuți le cele eterne etc. etc.

Cercul acesta ține regulat serate ordinare și extraordinare, la cari se întrunesc cei mai distinși scriitori români, unde s'au făcut cetiri și discursuri interesante literare, expozițiuni artistice etc. — și unele din aceste serate au fost onorate chiar cu prezența M. L. regele și regina României. Începutul îmbucurător al activității rodnice a acestui cerc s'a făcut prin întemeierea unei reviste numită: „**Literatură și artă română**“, cu care a fost plăcut surprinsă societatea românească tocmai în serbătorile născerii Mântuitorului. Au apărut până acum doi numeri bogăți cu tractate foarte interesante și valoroase. Revista însăși se presentă ca

un lucru de artă în format 4° cuprinzând singuraticii numeri preste 60 de pagini. Cuprinsul Nrului I e următorul:

Cuvânt începător; — *Reînviere*, poesie de D. C. Ollănescu; — *Omer la Resca*, expuneri științifice de Gr. G. Tocilescu; — *Cu bilet circular*, novelă de Duiliu Zamfirescu; — *Cruciulița*, poesie de Th. Șerbănescu; — *Bucurescii în timpul lui Napoleon I.* de G. Ionescu-Gion; — *Din Mănich*, de V.; — *Cronică* de D. și A.; — *Ilustrații*: V. Alexandri, bust de I. Georgescu; — *Mercur*, panon decorativ de G. D. Mirea; — *Porțile mănăstirii Cotmeana*; — *O poală de icoană dela mănăstirea Cotroceni* — Nr. II: *Duiliu Zamfirescu*, alte orizonturi de V. Petrascu; — *Petre Ciocul*, nuvelă de Ascanio; — *Obiectul artei în general* de Ang. Demetrescu; — *Dama cu camelii*, poesie de Haralamb G. Lecca, — *Din Cristiania-Ibsen*, de H.; — *Cronică* de O. B. H. Ilustrații: *O stradă din Barbizon* de I. Andreescu, — *Moartea lui Mitridate*, de M. Simonidi; — *Paraclisul vechi metropolii*, din Liturgia dela anul 1508.

„*Cuvântul începător*“, cu care redacția numitei reviste își începe seria publicațiilor, este o critică fidelă a stării noastre că nu ne putem avânta pe terenul literaturii și artelor ca să putem corăspunde progreselor politice, ce s'au săvârșit în țeară în cursul veacului XIX, iar cauzele se reduc mai vârtos la două împregiurări: a) „că între încercările talentelor noastre și între publicul român e ca un hotar despărțitor în dauna atât a talentelor, cât și a publicului și b) lipsa unui principiu de continuitate și al unui ideal de muncă, singurele în stare de a ne da rezultate statornice“. Și numai din aceasta mică dare de seamă cetitorii nostri vor pute câștiga convingerea, că *Cercul amicilor literaturii și artei române* urmărește un scop nobil și măreț, spre ajungerea căruia cu stăruința lucrează. Noi, cari reproducem ca probă de ilustrațiune în Nr. acesta bustul lui Alexandri după numita revistă, dăcem: Fie lucrarea fraților nostri încoronată de succes! iar cetitorilor nostri le recomandăm încurajarea acestei reviste. Redacția și administrația: Bucuresci, str. Fântâniei Nr. 46.

Bacilul ciumei. Medicul rus Gabricevsky a publicat în „Archives Russes de Pathologie“ un studiu despre acest microorganism, constatând — ce e drept — lucruri nu prea îmbucurătoare pentru noi. Astfel se dăce, că el atacă și animalele cauzând epizootii. cari de regulă premerg epidemiilor la oameni. Mai adaugând apoi, că chiar și muscele îl pot propaga, e de temut, că toate carantinele nu vor fi de folos. Dar o mângăiere ne vine din Paris, unde medicii Yersin, Calmette și Borel au descoperit un *ser*, care imunisează omul împotriva ciumei. Yersin a făcut injecții la 23 bolnavi, dintre cari 21 s'au reîn sănătoșat. Dacă se adevărește această veste, putem privi mai fără teamă la buletinele din Bombay.

Presa română. Cu începutul anului 1897 s'au înmulțit organele presei române din Ungaria și Transilvania cu 3 apariții nouă; acestea sunt:

1. „Foaia pedagogică“; apare în Sibiu, ca adaus la „Telegraful Român“, de două ori pe lună; redactor Dr. D. P. Barcianu. Până

acum au apărut 3 Nri. Foaia împlinesce un gol simțit în literatura pedagogică; publică articoli principali teoretici, modele de lecțiuni, dări de seamă, informațiuni, felurimi.

2. „Revista școlară“, foaie pedagogică școlară pentru educațiune și instrucțiune. Apare odată pe septemână în Arad sub redacțiunea dlui I. Simu. Ea voia să fie locul de întâlnire al învățătorilor români; a încetat cu Nr. 2.

3. „Tribuna Poporului“, diar politic cotidian, apare în Arad, sub redacțiunea dlui I. Russu-Șirianu. —

4. „Foaia Poporului“ din Sibiu apare ilustrată dela 1 Ianuarie 1897.

ROMÂNII ÎN LITERATURA STRĂINĂ.

A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota. I. kötet, írta Iancsó Benedek. Budapest, 1896.

— Recensiunea părții I. —

Cartea cu titula de mai sus se ocupă cu istoria străduințelor poporului român în țările în cari locuesce el, urmărindu-le din timpurile cele mai vechi, până la împăratul Iosif II. Ea este împărțită în 4 părți, conștând fie-care din mai multe capitole. Partea I. se ocupă cu chestiunea originii poporului și limbei române, a doua tractează istoria Românilor în Ungaria dela venirea Maghiarilor până la catastrofa dela Mohács, a treia descrie starea Românilor sub principii ardeleni și a patra se ocupă cu starea Românilor dela edarea diplomei leopoldine până la urcarea pe tron a lui Iosif II.

Scopul autorului este, precum ne spune în prefață, a arăta publicului maghiar, cum apreciază și esplică istoriografia română în genere faptele istorice și cu deosebire faptele istorice maghiare, acea istoriografie, care, după cum crede autorul, e condusă de nisuița de a legitima din punct de vedere istoric străduințele naționale române pe acest pământ.

Dl Iancsó adună din trecutul nostru, încopciat cu trecutul atâtor popoare, o mulțime de date și păreriile diverșilor autori, le critică și le esplică după pofta sa, scoțînd în definitiv drept rezultat, că străduințele și drepturile noastre istorice sunt nelegitime, încât privesce trecutul Ungariei. Aceasta se observă ca un fir roșu în întregă cartea sa, conștătătoare din 801 pag. 8° mare.

Expunerile sale le începe cu chestiunea originii noastre, cari se cuprind, precum am amintit, în partea primă a cărții. Aci vom examina cele cuprinse în partea aceasta.

Ea se împarte în IX. capitole. În capitolul I. se arată păreriile lui Șincai și Petru Maior despre originea romană și continuitatea noastră în Dacia, ca popor roman curat, după ce *Dacii* au fost *toți* extirpați

prin Romani, apoi consecuențele acestor păreri, că d. e. limba română trebuie readusă la forma ei originală, la latină, cum e încercarea lui Laurianu în *Tentamen criticum* ș. a.

Autorul prin aceasta vrea să arete, că începuturile istoriografiei noastre în chestia originii stau pe baze false. Pe când în capitolul prim se face mai mult ridicolă aceasta împrejurare, în al doilea autorul vine și ne dovedește, că nu toți Dacii au fost extirpați. Despre aceasta e convinsă și istoriografia noastră modernă; dovețile lui Iancsó sunt aceleași ca și ale noastre, adevărate nume de persoane dace și de localități, intrate în viața romană, precum Bovipal, Bedarus, Bubalus, Udarus, Aia etc.

Pe când însă istoricii imparțiali din aceasta împrejurare trag logica consecuență, că în Dacia s'a încheșat și împământentit o viață dacoromană, Iancsó susține, că latinisarea a atins numai o parte de tot mică a Dacilor, adevărate mai mult aristocrația, rămânând poporul dac neinfluențat de romanizare. Și după Iancsó nici n'au avut prin cine a fi romanizați Dacii, deoarece coloniștii aduși au fost străini sau neromani, numai ilirii romanizați, cari au fost aduși pentru cultivarea minelor, apoi oficialii și oficerii au fost romani sau romanizați. De altă parte Romanii în Dacia nici n'au avut liniște, ca să poată romaniza și astfel Românii de aji nu'și trag originea dela Romanii amestecați cu Dacii. Acest rezultat îl enunță dl Iancsó.

În capitolul III. se ocupă cu continuitatea, arătând părerile istoricilor nostri și a lui Iung, care încă e pentru continuitate. Iancsó le contradice. Dovada teritorială susținută și de Kiepert, că Românii sunt răspândiți întocmai între marginile vechei Dacii, o combate, dar cu argumente foarte slabe. În fine se scapă de ea cu următoarea curioasă argumentare: „Atăta însă e verosimil, că dacă acum n'ar locui Românii pe teritoriul vechei Dacii, n'ar fi venit în minte oamenilor a susține pe baza datelor și argumentelor istorice, că dominațiunea romană de 150 de ani (sic!) în Dacia a avut drept rezultat nascerea unui popor latin în acest teritor“, (p. 51). Tot asemenea nimic nu ponderează pentru dl Iancsó *toponimia*. În forma, cum porcede dinșul, e ușor să triumfezi cu argumentele. Numele, cari sunt citate d. e. de Xenopol și cari evident că sunt susținute de noi Românii în Dacia, simplu le retace. Din Xenopol citează 4, pe cari le combate, retace însă între altele numele *Ampelum* sau *Ampeium*, numele Ampoiului ș. a. cu toate că la pag. 24 le amintesc citând din Iung.

Și așa continuă dl Iancsó cu „argumentele“ și „deducțiunile“ sale. În cap. IV. susține, că continuitatea este rezultatul aiurărilor humaniste; în capitolul V. însă falsificările, ce s'au făcut în favorul continuității, dintre cari însă unele nu sunt dovedite de falsificări până acuma.

În cap. VI. arată desvoltarea istorică a chestiunii originii, înșirând pe cei mai mulți scriitori, cari s'au ocupat cu ea. Dl Iancsó susține și aici părerile acelor, cari sunt contrari continuității. Toate celelalte

părerii sunt, după dînsul, sau greșite sau tendențioase. Preamărit e cu deosebire Hunfalvy Pál, despre care Iancsó susține, că prin cartea sa postumă de 2 volume „Az oláhok története“ a *resolvat cu siguritate în principiu chestiunea originii Românilor!!*

Capitlul VII. și VIII. este mai celebru. În cel dintâiu dl Iancsó scoate la iveală, că poporul român s'a format în peninsula balcanică, iar în al doilea arată timpul, când Românii au început a trece Dunărea și a se așeza în Dacia traiană.

Vorbînd despre formațiunea poporului român, dl Iancsó ne spune, că pe când Traian a cuprins Dacia, în Mesia era viață romană înfloritoare. La pag. 112 apoi susține, că Aurelian mutând din Dacia traiană în Mesia puterea armată și locuitorii provinciali, aceștia au contribuit în mod esențial la întărirea latinității în provincia lui Aurelian. Dl Iancsó vine aci într'o interesantă contradicere cu sine. Pe când în cap II. susține, că coloniștii lui Traian n'au putut latinisa elementele dace, în cap VII. afirmă, că acești coloniști, strămutați de Aurelian în Mesia, au contribuit esențial la latinisarea popoarelor din Mesia. Se poate, ca aceiași coloniști, cari n'au putut romanisa Dacia, să poată face tot același lucru în Mesia? La dl Iancsó și la „istorici“ de pînura dsale se poate, deoare-ce în Dacia traiană a fost de lipsă să arete, că nu s'a putut forma viață romană, de altă parte în Mesia a trebuit să arete o putere mai mare a romanisării, căci altcum de unde era să ne tragem noi originea?

Mult necaz și multă bătaie de cap cauzează istoricilor unguri, așa și dlui Iancsó, timpul pretinsei strămutări a noastre din peninsula balcanică în Dacia. Dl Iancsó ȳice, cu drept cuvânt, că această întrebare trebuie să se considere de proba cea mai eclatantă a teoriei despre originea balcanică a Românilor. Foarte natural. Dacă ar exista documente sigure despre strămutarea Românilor, teoria continuității ar căde. De aceste însă nu există de loc, ci toate sunt pure combinații. Iancsó firesce nu vrea să o recunoască aceasta întocmai, ci constată că „în privința aceasta isvoarele istorice ne dau cu mult mai puțină chiarificare, decât în ori-care punct al istoriei vechi a Românilor“ (pag. 131). De unde să existe probe sau isvoare despre un lucru, care nu s'a întemplat?

Mai nainte unii au susținut, că la venirea Ungurilor în țerile Daciei traiane nici urmă n'a fost de Români. S'au aflat însă prin scriitorii vechi unele date, cari arată că Românii prin secolul X. și XI, au jucat rol pela poalele Carpaților, anume rol în lupte, cari se înțelege, condiționează organizare și o vechime oare-care a poporului român dincoace de Dunăre. Aceste date sunt sigure, așa că și contrarii continuității sunt siliți a le recunoasce de adevărate. Astfel de date se află în Nichetas Choniates (la anul 1164), apoi în Atalios (anul 1074) ș. a. Ele sunt înșirate și de Iancsó și în fața lor — nolens, volens — e silit să mărturisească, că „în genere nu ținem de eschis, că unele cete de vlachi au trecut Dunărea înainte de venirea Ungurilor“ (pag. 135). Că și în Carpații ardeleni și în

genere în Ardeal ar fi existat Români, aceasta nu o admite, căci chiar și pe teritoriul României de ași vlachii n'au fost factori de stat, ci numai factori etnici până la venirea Tatarilor.

Acesta este pe scurt cuprinsul și mersul espunerilor din partea I. a cărții lui Iancsó, privitoare la originea noastră. El deneagă legitimitatea drepturilor noastre istorice pe pământul Daciei, dar deducțiunile sale în cea mai mare parte sunt false și tendențioase. Ele nu tradează de loc pe istoricul, care se apucă de rezolvarea unei mari probleme, ci mai mult pe diletantul tendențios, care se silește a da părerilor sale eronate timbrul aparent al adevărului prin mulțimea datelor, ce le grămădesce. Contrariilor teoriei continuității, pe care o combate, a făcut puțin serviciu.

Acum să trecem la o chestiune, care stă în legătură cu tema, ce a preocupat pe Iancsó. E fapt, că continuitatea noastră în Dacia, considerată din punctul de vedere al stării noastre prezente, pare a fi de-o însemnătate mai mult academică și că continuitatea acum nu ne asigură nici un drept real. Cu toate acestea originea noastră dela cel mai strălucit popor de pe fața pământului și dela divul Traian, precum și continuitatea noastră de 18 secolii pe acest pământ strămoșesc, a fost în trecut și este în prezent un puternic factor, care a contribuit în locul întâiu la deșteptarea noastră națională și contribuie ași în mare măsură la susținerea caracterului național. Credința în originea și vechimea noastră, cari nu se vor pute resturna nici odată, ne însuflă mândria națională.

Acest lucru îl supără pe D. Iancsó și în capitlul din urmă al părții prime își dă oare-cum pe față supărarea, că noi, nefiind resturnată teoria continuității, ne putem mândri cu o origine nobilă, mare ; îl genează credința noastră, că nu noi, ci celelalte popoare conlocuitoare sunt venetice și susține, că din aceasta credință s'a născut școala literară, care în forma de poesie populară „falsă“ a „furișat“ în gura ciobanului iredentismul, prin cântecul:

Măi Ungure măi,
Ce cauți în țara mea,
Țara mea-i română țară,
Du-te dracului afară,
Că cu bine de nu-i vrea
Eu cu sila te voi da . . .

Va să ȳică este la mijloc supărare. Apoi dacă e vorba de asta, pentru noi Români mai sunt și alții supărați, în locul prim Grecii în peninsula balcanică pe frații nostri Macedo-Români.

Ungurii ȳic, că am venit de peste Dunăre și ne trimit acolo, Grecii din contră ȳic Macedo-Românilor, că au venit din Dacia traiană și-i mână aici. Față de aceste foarte bine a observat dl V. A. Urechia, că până când Grecii ne împing dincoace de Dunăre, Ungurii dincolo, Românul stă bine infipt în ambele Dacii.

ASTRA.

(Sciri din sinul Asociațiunii).

Adunare generală extra-ordinară. În fruntea părții oficiale a numărului nostru de astăzi publicăm convocarea pe 10 Martie nou a. c. a unei adunări generale extraordinare a Asociațiunii transilvane, care va avea să se ocupe cu cererea ministerului de interne, de a modifica titlul vechiu al Asociațiunii în „Asociațiunea literară și culturală a Românilor din Ungaria“. Este cunoscut, că dela adunarea generală din 1895 au urmat continue pertractări între guvern și între comitetul central în cauza întăririi statutelor modificate de adunarea generală dela Blaj. Numeroasele divergențe au fost aplanate toate, cu excepțiunea cheștiunii titlului, a cărei deliberare cade în competența adunării generale.

La 1 Martie (nou) comitetul va publica un raport detaliat despre starea actuală a afacerii, din care membrii Asociațiunii vor pute lua toate informațiunile necesare pentru aprețierea situațiunii. Păn' atunci credem, că ori-ce discuțiune ar fi prematură.

Pro domo. Cerem permisiunea cetitorilor nostri să trimitem la acest loc mii de mulțămiri organelor presei noastre pentru deosebita atențiune, cu care încep a ne distinge. Căci este fără îndoială o distincțiune pentru noi, că aproape toate ziarele de dincoace s'au ocupat cu modestul nostru articol, publicat sub titlul „Teren nou“ în numărul nostru din Decembre, — o distincțiune, ȳicem, pentru că acel articol se ocupă cu cheștiuni economice, iar acestea în presa noastră au fost ignorate păn'acum cu o consecuență exemplară — și deamună de o cauză mai bună.

Și cu aceste am pute încheia, dacă confrății dela unele ziare, tracând cheștiunea economică ventilată de noi, făceau numai ceva mai multă economie în învinuiri și suspiționări fără ori-ce temei.

Organul Asociațiunii, până când noi îl vom conduce, va sci să se ferească de polemii. Nu vom polemisa deci, ci ne vom restrînge la puține cuvinte de apărare în contra învinuirilor ce ni se fac.

Aprețind importanța înființării „Concordiei“, prima noastră societate mare comercială, (cuvântul „mare“ l'am subliniat pentru cei dela „Unirea“), am atins cu câteva cuvinte (subliniat pentru cei dela „Dreptatea“) înființarea înainte cu 25 ani a băncii „Albina“, și făcând o mică paralelă între stările de atunci și cele de astăzi am dat expresiune convingerii noastre, că condițiunile prealabile pentru prosperarea acțiunii începute pe teren comercial, sunt cu mult mai favorabile decât cele ce existau la

începutul acțiunii noastre pe teren financiar. Pentru ilustrarea acestei afirmări am arătat, cum fundatorii „Albinei“ au avut să se lupte la început cu „frica de necunoscut“ și cu „neîncrederea în puterile noastre“ și am amintit — fără nici un comentariu din partea noastră — *faptul* cunoscut și înregistrat d'abia înainte cu câteva luni în „G. Trans.“, că între mulți alți fii luminați ai națiunii chiar și Mitropolitul Șaguna nu a avut nici o încredere în prima noastră bancă și a întimpinat începutul acțiunii noastre economice cu un „ne sutor ultra crepidam“.

Atât a fost destul, ca „Telegraful Român“ să se simtă îndreptățit a ne învinui de un „persiflagiu“ la adresa primului president și fondator al Asociațiunii, să ne impute un păcat, de care fără îndoială noi stăm mai departe, și să ceară ca actuala redacțiune greco-catolică (sic!) a „Transilvaniei“ să respecte pe bărbații mari ai bisericii ortodoxe, precum redacțiunile gr.-or. au respectat pe bărbații bisericii unite.

La acestea răspundem „Telegrafului Român“ și celor pe cari îi privește: că articolul nostru nu conține persiflagiu la nici o adresă și cu atât mai puțin a putut avea intențiunea de a persifla pe Mitropolitul Șaguna, pentru-că redacțiunea actuală a „Transilvaniei“ scie apreția meritele neperitoare ale marelui fondator al Asociațiunii și nu va detrage din aceste merite nici prin persiflări, — nici prin preamăriri nerumegate; că ce privește faptul amintit de noi, „Tel. Rom.“ nu are decât să resfoiască propria sa colecțiune din anii 1871/2 pentru a se convinge despre adevărul lui, și în fine: că „Transilvania“ nu are redacțiune nici gr.-catolică nici ortodoxă, și că în special redacțiunea actuală este străină de orice veleități și considerațiuni confesionale, și scie, că în cazul contrar ar lucra nu numai în contra statutelor Asociațiunii, ci ar comite și un păcat dintre cele mai urite în contra intereselor poporului român.

Atât la adresa „Telegrafului Român“.

„Foaia Diecesană“ din Caransebeș reproduce învinuirile, făcute nouă de ziarul din Sibiiu, cu un comentariu ținut în termeni atât de rustici, încât respectul, ce-l avem pentru organul Asociațiunii și pentru cetitorii săi, nici nu ne permite a ne ocupa de el. Cel mult putem regreta, că un pamflet atât de necuviincios a putut afla loc într'un organ bisericesc.

„Dreptatea“ din Timișoara, care — dimpreună cu valoroasa revistă economică a dlui P. S. Aurelian — ne-a făcut onorul de a reproduce articolul nostru în întreaga sa extensiune, a publicat ulterior o lungă corespondență, care pe lângă o serie întreagă de apostrofări și muștrări la adresa generațiunii nouă, ne face imputări grave pentru-că, vorbind despre înființarea băncii „Albina“, nu am amintit între alți binemeritați pentru fundarea primului nostru institut de bani pe dl V. Babeș, ziarul „Albina“, ba chiar și — prevedința divină. Fără a trage la îndoială meritele dlui Babeș și fără a insista asupra împrejurării, că ziarul DSale a fost un organ al dlor Mocsonyi, răspundem numai pe scurt, că articolul

nostru nu a voit să facă întreaga istorie a înființării „Albinei“, și amintind fondarea acestui institut numai ocașional și fugitiv, în 3—4 șiruri, nu a putut intra în detaliuri, ci a trebuit să se restrângă la expunerea momentelor principale, amintind pe Visarion Roman, care a dat idea, pe Antoniu și Alexandru Mocsonyi, cari au asigurat partea materială a întreprinderii și au exoperat învoirea guvernului, pe Bănățeni, cari (dimpreună cu comunele învecinate din dreapta Mureșului) au subșcris aproape doue terțialități ale capitalului social, și în fine pe S. Manguica și Dr. A. Maniu, cari ca colectanți au câștigat ei de ei subșcrieri pentru aproape a treia parte a totalității acțiunilor.

Detaiurile, asupra căror insistă corespondentul „Dreptății“, fie în sine ori-cât de importante, nu puteau ave loc în articolul nostru, ci au să fie aprețiate în istoria „Albinei“, care se va publica cu ocașiunea iubileului și fără îndoială va da „suum cuique“.

În fine ne mai rentoarcem pe un moment la „Telegraful Român“. Această foaie, care dela August 1896 până astăzi nu a aflat timp și ocașione de a spune un singur cuvânt despre „Enciclopedia Română“, ne dă o nouă dovadă de bunăvoință, învinuindu-ne, că înveninăm spiritul poporului român prin folosirea prescurtării „Astra“, compusă din câteva inițiale ale titlului atât de greoiu al „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“ și întrodusă din considerațiuni practice.

Nu ne vom ocupa mai de aproape cu conceptele de filologie, naționalism și logică ale foiletonistului din „Tel. Rom.“, ci lăsând aprecierea acestei chestiuni mai mult patologice celor competenți în această materie, constatăm numai, că titlul „Astra“ a fost întrodus și acceptat de mai multe foi încă înainte de ce am fi primit noi redacțiunea „Transilvaniei“ și împrejurarea, că marea majoritate a presei române de dincoace și dincolo de Carpați, aproape întreg publicul românesc și numeroase despărțeminte îl folosesc cu predilecțiune, este cea mai bună dovadă, că această prescurtare nu este o inovațiune forțată și străină de spiritul poporului nostru, ci un titlu practic și semnificativ, bine ales și bine primit în sinul publicului român. De imitarea titlului „Emke“ numai acela poate vorbi, al cărui orizont se sfârșesc la Cluj și care nu scie că asemenea prescurtări se folosesc la toate popoarele culte. E ridiculos a vorbi aici de siluire. Dacă această inovațiune e bună și corespunde gustului și spiritului comun, va ave traiu, dacă nu, are să dispară ca multe alte inovațiuni nepotrivite. A vedé în cuvântul „Astra“ un pericol și a da alarm pentru înveninarea spiritului genuin al poporului nostru, — mai ales astăzi, când din titlul vechiu al Asociațiunii transilvane poate nici nu ne va rămâne alta decât această reamintire, — dovedesce mai multă maliție, decât pricepere.

Redacțiunea.

